

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Nina Rejic

Materialna opora uporabnikov interneta

Diplomsko delo

Ljubljana, 2013

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Nina Rejic
Mentorica: red. prof. dr. Valentina Hlebec

Materialna opora uporabnikov interneta

Diplomsko delo

Ljubljana, 2013

Materialna opora uporabnikov interneta

Naloga s pomočjo analize egocentričnih omrežij preuči socialno pomoč v današnji družbi. Analiza egocentričnih omrežij je novejši pristop k raziskovanju družbe in predvsem družbenih omrežij, ki se vzpostavljajo v človeških odnosih. Z njo največkrat raziskujemo socialne relacije kot je npr. socialna opora, ki jo alterji nudijo posameznemu egu. Teoretičnemu delu sledi empirično raziskovanje, kjer sem na podlagi spletne ankete s pomočjo generatorja imen preučevala materialno oporo, ki jo prejemajo anketiranci. Zanimala me je razlika med alterji, ki nudijo materialno oporo in preostale opore, kot so informacijska, emocionalna in druženje. S pomočjo analize sem preučila značilne razlike med ponudniki socialne opore in definirala značilnosti ponudnikov materialne opore. Empirična analiza je vključevala tako analizo egov, kot tudi analizo opore, ki jo prejemajo na podlagi demografskih podatkov o spolu, geografski oddaljenosti, pogostost kontakta ter vrsta odnosa. S pomočjo analize so se pokazale statistično značilne razlike med ponudniki različnih opor, ki potrjujejo dosedanja dognanja drugih raziskovalcev na to temo.

Ključne besede: materialna opora, egocentrično omrežje, generator imen.

Material support of internet users

This thesis is based on theory of ego-centered networks and is studying social support in today's society. Ego-centered networks theory in newer approach to society research, especially social networks, which are establishing in human relationships. With this theory social relationships are most often researched. This includes social support from alters to individual ego. The theoretical part of the paper is followed by empirical research based on web survey and name generator for material support. I was interested in difference between alters which offer material support and all other social supports. With analysis I studied typical characteristics among alters which offer social support to ego. Empirical analysis included ego analysis and analysis of support which is offered on basis of demographic data as gender, geographic distance, frequency of contact and type of relationship. Significant statistical differences has occurred among alters for different social supports, which are confirming other analysis so far.

Key words: material support, ego-centered network, name generator.

KAZALO

1 UVOD	6
2 ANALIZA EGOCENTRIČNIH OMREŽIJ	8
2.1 PRIDOBIVANJE PODATKOV	11
2.2 POPOLNA IN EGOCENTRIČNA OMREŽJA	13
3 SOCIALNA OPORA	15
3.1 ZAČETKI RAZISKOVANJA SOCIALNE OPORE	18
3.2 ZNAČILNOSTI OMREŽIJ	23
3.3 VPLIV INTERNETA NA SOCIALNO OPORO	27
4 MATERIALNA OPORA.....	32
5 DEFINIRANJE ANKETNEGA VPRAŠANJA.....	37
5.1 HIPOTEZE	37
6 METODOLOŠKI PRISTOP.....	39
6.1 OPIS VZORCA IN DEMOGRAFSKI PODATKI	40
6.2 REZULTATI	41
7 SKLEP.....	47
LITERATURA.....	50
PRILOGI	54
Priloga A: Anketni vprašalnik	54
Priloga B: Statistična analiza.....	60

Kazalo slik, grafov in tabel:

Slika 3.1: Opora kot transakcijski proces.	23
Graf 6.1: Delež različnih socialnih opor, ki jih nudijo alterji.	41
Tabela 6.1: Primerjava velikosti omrežja vseh alterjev in alterjev, ki nudijo materialno pomoč.	42
Tabela 6.2: Statistična primerjava med oporami glede na dolžino poznanstva.	43
Tabela 6.3: Statistična primerjava med oporami glede na spol alterjev.	43
Tabela 6.4: Statistična primerjava med oporami glede na oddaljenost od ega.	44
Tabela 6.5: Statistična primerjava med oporami glede na pogostost osebnih kontaktov.	45
Tabela 6.6: Statistična primerjava med oporami glede na sestavo omrežja.	46

1 UVOD

Kdo ustvarja družbo – posameznik ali prej družba ustvarja posameznika? Posameznik je del družbe in jo kot tako tudi ustvarja. Vendar pa samo s preučevanjem posameznika kot individuuma ne moremo preučevati družbe. Bolj kot posameznik sam so za preučevanje družbe, v kateri živi, pomembne relacije med njimi. Le-te predstavljajo osnovo za preučevanje družbe v analizi egocentričnega omrežja. Poleg socialnega interesa je pri raziskovanju egocentričnih omrežij pomemben tudi računalniški vidik, saj je potrebno različne zbirke gradiv podatkov obdelati in analizirati. K temu je precej pripomogel razvoj računalništva.

Za temo materialna opora uporabnikov interneta smo se odločila, ker je materialna opora najbolj specifična od vseh, saj poleg volje alter potrebuje tudi materialna sredstva ter več zaupanja in poznanstva v odnosu. Cilj moje diplomske naloge je raziskati, kakšne so značilnosti omrežja socialne opore posameznikov, ki jim omogoča materialno oporo.

V diplomski nalogi je uvodu, ki mu sledi teoretični del z razlago analize. Nadalje so izpeljana raziskovalna vprašanja in empirični del, ki se zaključi s sklepom. Teoretični del se začneja z analizo egocentričnih omrežij in socialno oporo. Predstavljene so nekatere definicije socialne opore in različne analize. Seznanili smo se z viri in oblikami socialne opore ter Vauxovo delitvijo na štiri večje skupine socialne opore. Sledi poglavje o materialni opori, kjer so navedene definicije in rezultati do sedaj opravljenih raziskav. Na koncu teoretičnega dela sledi še poglavje o internetu in tehničnih

zmogljivostih, ki omogočajo tako vrsto anketiranja in obdelovanja podatkov. Sledi poglavje v katerem so predstavljena raziskovalna vprašanja, s katerimi smo analizirali podatke, ki smo jih zbrali s pomočjo spletne ankete z generatorjem imen.

V empiričnem delu je najprej predstavljena metodologija dela in demografske značilnosti spletnih anketirancev. Sledi analiza podatkov materialne opore in predstavitev rezultatov s pomočjo raziskovalnih vprašanj, ki smo si jih zastavili. Naloga se zaključi s kratko interpretacijo dobljenih rezultatov o materialni opori in ugotovitvijo opravljene analize.

2 ANALIZA EGOCENTRIČNIH OMREŽIJ

Ljudje ne živimo kot posamezniki, ampak smo del skupnosti. Od rojstva naprej se naša skupnost povečuje in nadgrajuje. Novorojenček pozna samo mater, oz. nekoga, ki izpolnjuje njegove potrebe, z odraščanjem pa se človek socializira v svojo skupnost in v teku življenja spozna bolj ali manj cel svet. Vsak del sveta se posamezniku odkriva v drugem časovnem okviru. Najprej spozna ožjo družino, s katero se vzpostavijo tudi najmočnejše vezi. Z vključevanjem v družbo in nadaljnjim učenjem pa se njegov svet povečuje. Najprej je vstop v vrtec, kjer spozna druge sovrstnike, med katerimi se vidijo razlike. Z vstopom v šolo se posameznik kmalu sreča z različnimi kulturami in ljudmi. Iz množice izbere tiste posameznike, ki mu v življenju predstavljajo pomembne vire pomoči za življenje.

Kot pravi Kogovškova »ljudje niso izolirani posamezniki, ampak so med seboj povezani v kompleksna omrežja medsebojnih odnosov« (Kogovšek 2001, 13). Tako lahko ugotovimo, da posameznika ne definirajo le klasične demografske lastnosti (spol, starost, izobrazba, dohodek ...), ampak tudi njegova interakcija s pomembnimi drugimi v njegovem okolju. Človek je družbeno bitje, v družbo se rodi in skozi njo spoznava svet, zato je to okolje zelo pomembno pri obravnavanju njegovih odločitev. Vsi pomembni drugi v posameznikovem življenju sestavljajo njegovo socialno mrežo. *»Socialna mreža je določena z množico enot, ki jih povezujejo socialne vezi. Kot enote lahko v analizi nastopajo posamezniki, skupine, formalne organizacije, industrijske veje ipd. Socialna mreža je akterjevo socialno okolje in pomen analize mrež za sociološko raziskovanje je dan z ugotovitvijo, da je akterjevo vedenje mogoče v veliki meri pojasniti z njegovim*

položajem v socialni mreži in z lastnostmi mreže » (Iglič 1988b, 82). Tako lahko na podlagi interakcij, ki jih ima posameznik s pomembnimi drugimi, preučimo družbo, v kateri živi.

»Analiza socialnih omrežij zaradi ključne predpostavke o pomembnosti preučevanja relacij med enotami predstavlja specifičen raziskovalni pristop znotraj družbenih znanosti« (Kogovšek 2001, 12). Vsekakor so demografske lastnosti posameznika še vedno pomembne pri analizi, vendar pa jih lahko nadgradimo z novimi znanji in relacijami o družbi sami, ne samo o posamezniku.

Enota analize tako ni samo posameznik, ampak entiteta, ki jo sestavljajo dva ali več posameznikov ter relacije (vezi) med njimi¹. »Analiza socialnih omrežij se tako za razliko od standardnega družboslovnega raziskovanja, ki delovanje posameznikov in družbene pojave pojasnjuje predvsem z demografskimi dejavniki, osredotoča na pojasnjevanje delovanja posameznikov z značilnostmi omrežij, v katerih delujejo, in/ali s položaji, ki jih imajo znotraj njih« (Wasserman in Faust 2009, 17–21). Tako tudi rezultat analize ni definicija posameznika, ampak družba, v kateri živi.

Poleg drugačne obravnave posameznika (ne kot individuum, ampak kot del družbe) se je morala spremeniti tudi analiza teh podatkov. Za raziskovanje relacij je zelo pomemben razvoj računalništva in tehnologije, ki je pomemben pripomoček pri urejevanju dobljenih podatkov. Z omrežnim pristopom dobimo podatke, ki posameznika umestijo v družbo in razsvetlijo širši del njegovega delovanja in mišljenja.

¹Enote analize so tako lahko diade, triade ali tudi večji skupki posameznikov – podomrežja, celotna omrežja ali celo omrežja, sestavljena iz manjših omrežij« (Kogovšek 2001, 12).

V sodobnem času analiza omrežij zaradi svojih prednosti pred 'klasičnim' anketnim raziskovanjem in zaradi računalniških zmogljivosti, ki omogočajo tudi analizo večjih omrežij, postaja vse bolj vabljen in uporabnejši, pa tudi dejansko vse pogostejše uporabljen pristop k analizi družbenih pojavov na številnih področjih.

»Osnovna definicija pravi, da imamo pri egocentričnem omrežju začetni seznam enot, ki jih imenujemo egi (angl. Ego). Analiziramo omrežje ega, torej posamezno enoto (ego) in njene povezave z drugimi enotami, ki jih imenujemo alterji (angl. alters) in so člani egocentričnega omrežja« (Hlebec in Kogovšek 2006, 12). Raziskujemo lahko tako na osnovi ega (npr. kakšno pomoč prejema) kot tudi na osnovi alterjev (njihove lastnosti in vpetost v socialne transferje).

»Analiza socialnih omrežij, tj. opazovanje relacijskih podatkov, se v družboslovju vse pogostejše uveljavlja na različnih področjih, kot so raziskovanje poklicne mobilnosti, značilnosti trga, reševanja konfliktov, izmenjave in moči, preučevanje širjenja nalezljivih bolezni, elit, socialne opore in podobno« (Wasserman in Faust 2009, 3–16). Pri analizi je pomembna družba in ne posameznik kot individuum.

Posameznikova mnenja, stališča in preference pa se oblikujejo na podlagi informacij, ki jih posameznik dobi in predela s pomočjo okolja v katerem deluje.² *»Analiza socialnih mrež temelji na ugotovitvah, da je mogoče akterjevo vedenje pomembno pojasniti s strukturo vezi*

²»Enega od najpomembnejših vidikov raziskovanja socialnih omrežij predstavlja povezava s širokim področjem socialne opore, tako na področju mentalnega kot fizičnega zdravja in socialno intervencijskih programov, od družine do širše skupnosti ter delovnega mesta in šole. Rezultati raziskav o omrežjih socialne opore so zelo pomembni in uporabni kot osnova za boljše organiziranje novih, alternativnih in dopolnilnih oblik pomoči državnih ali nevladnih institucij, ki že obstoječo oporo dopolnjujejo in nadgrajujejo ali jo poskušajo nadomestiti v primerih, kjer te opore ni ali pa je povsem neustrezna« (Kogovšek 2001, 14–15).

med akterji v sistemu in s položajem posameznega akterja v mreži relacij. S pomočjo teh socialnih vezi posameznik dosega cilje in izmenjuje pričakovanja, zahteve, potrebe ter aspiracije» (Iglič 1988a, 3). Socialne vezi posameznika tako definirajo kot tudi omejujejo, saj so vzajemne.

2.1 PRIDOBIVANJE PODATKOV

Podatke o relacijah med enotami lahko zbiramo na različne načine (anketa, dnevnik, eksperiment, arhiv, neposredno opazovanje ipd.). V družboslovju se najpogosteje uporablja anketno zbiranje podatkov. Pri zbiranju podatkov o relacijah lahko uporabimo različne metode anketnega zbiranja podatkov (prepoznavanje s seznama članov omrežja, spominska metoda in številsko ocenjevanje), ki se razlikujejo glede na način, kako anketiranec odgovarja na postavljena vprašanja (Zemljič in Hlebec 2001, 192). Najpogosteje uporabljeni pristopi za merjenje egocentričnih omrežij se razlikujejo v načinu izbire članov in v vsebini relacij (Hlebec in Kogovšek 2006, 38).

»Člane osebnega oziroma lokalnega omrežja izberemo s pomočjo generatorja imen. Generator imen je anketno vprašanje, s katerim dobimo seznam članov egocentričnega omrežja. Vsebina generatorja imen lahko bistveno vpliva na velikost in gostoto izmerjenega omrežja, značilnosti vezi ter variabilnost starostne in izobrazbene sestave omrežja, ne pa tudi na sestavo na splošno (po spolu, izobrazbi in starosti)« (Kogovšek 2001, 26). Izbira generatorja imen je zelo pomembna in izbiramo lahko med različnimi omejitvami: omejitve števila, omejitve časa, omejitve prostora oz. geografska omejitve.

Merjenje vseh relacij v egocentričnem omrežju posameznika poteka tako, da najprej določimo seznam egov in seznam njihovih alterjev ter oblikujemo generator imen, nato izmerimo formalne značilnosti omrežja³, demografske značilnosti egov in alterjev ter relacije ovrednotimo. »S koncepti za analizo ego-centričnih mrež opisujemo intenziteto vezi med pari akterjev, na ravni posameznega fokalnega akterja. Z njimi so popisane morfološke in interakcijske lastnosti socialnih mrež: morfološke lastnosti zadevajo celoto vezi v ego-centrični mreži, interakcijske pa lastnosti posameznikovih vezi. Med morfološkimi lastnostmi sta v raziskavah največkrat opazovani velikost in gostota mreže, med interakcijskimi lastnostmi pa intenziteta, multipleksnost in simetričnost vezi« (Iglič 1988b, 84). Na podlagi teh podatkov lahko primerjamo različne družbene sisteme in akterje.

Izbrana omrežja, ki jih nameravamo analizirati, določajo način, kako oz. kje se podatki pridobijo. Če npr. želimo analizirati odnose v razredu, moramo za analizo dobiti popolno omrežje tega razreda. Za analizo uporabnikov interneta je najbolj optimalno, da anketo rešujemo medmrežno in tako ne obremenjujemo tistih posameznikov, ki interneta ne uporabljajo (če bi npr. anketirali slučajno). Seveda s tem svoj vzorec tudi omejimo in mu postavimo meje. »Osnovne prednosti WWW anketiranja so nadvse nizki stroški – približno petina stroškov primerljive pisemske ankete – in enostavno, največkrat avtomatizirano upravljanje s podatki« (Batagelj in Vehovar 1998, 92). Seveda pa se je potrebno zavedati tudi omejitev pri posameznem načinu.

³Značilnosti omrežij: velikost (najpogostejši dejavnik merjenja, kvaliteta pomoči je zelo odvisna od kvalitete vezi), sestava (sorodniki, prijatelji, znanci), gostota omrežja (večja velikost, manjša gostota), moč vezi (funkcije socialne opore, močne relacije opravljajo več funkcij kot specializirane), homogenost individualne karakteristike, demografske značilnosti, geografska razpršenost.

2.2 POPOLNA IN EGOCENTRIČNA OMREŽJA

V analizi omrežij glede na raziskovano enoto ločimo popolno⁴ in egocentrično omrežje. »O egocentričnem omrežju govorimo, ko opazujemo (naključno) izbrane posamezne enote, ki jih imenujemo 'egi' (angl. *ego*), in njihova osebna (lokalna ali egocentrična) omrežja, ki so sestavljena iz 'alterjev' (angl. *alters*).⁵ Anketiranci (egi) poročajo zase in za člane (alterje) svojega egocentričnega omrežja« (Zemljič in Hlebec 2001, 191–192). »Izmerjena relacija med dvema enotama se (pri obeh vrstah omrežij) obravnava kot spremenljivka (t.i. strukturalna spremenljivka)« (Wasserman in Faust 2009, 17–21). »Meje egocentrične mreže določa izbrani, fokalni akter. V mrežo so vključeni le tisti akterji in socialne vezi med njimi, ki so s strani fokalnega akterja prepoznani kot prisotni v mreži« (Iglič 1988b, 82). V egocentričnem omrežju nas zanima posamezna enota (anketiranec) in njene relacije z drugimi enotami.

»Osebno (egocentrično) omrežje posameznika je moč razdeliti na več območij koncentričnih krogov, ki predstavljajo razširjeno, socialno in intimno omrežje. Ego, oseba, ki je v središču egocentričnega omrežja, goji kvalitativno različne odnose z osebami s posameznih območij. Razširjeni del omrežja zajema ljudi, ki jih posameznik sicer pozna, a ima z njimi bolj površinske odnose (npr. poslovni odnosi, odnosi s sosedi). Socialno omrežje je že tisti del omrežja, ki je že bližji posamezniku in sestoji iz bolj osebnih relacij (npr. prijatelji,

⁴»O popolnem omrežju govorimo takrat, ko v medsebojno povezani skupini enot (oseb), opazujemo vse pripadajoče relacije (odnose). Tipičen primer je izmenjava socialne opore v šolskem razredu. Pri zbiranju podatkov o popolnih socialnih omrežjih navadno vsi anketiranci poročajo o svojih relacijah z drugimi člani omrežja« (Zemljič in Hlebec 2001, 191–192).

⁵Tipičen primer so osebna omrežja starostnikov.

bližnji sorodniki). Najpomembnejše relacije zajemajo najbolj notranji krog (intimni) posameznikovega omrežja, ki ga označujejo zelo intimni in zaupni odnosi» (Antonucci v Kogovšek 2001, 18). Analiziramo lahko število in druge značilnosti teh relacij: deleže določenih relacij (npr. sorodstvenih ali prijateljskih vezi), deleže določenih enot v omrežju (npr. delež moških in žensk), povprečja in raznolikost določenih značilnosti (npr. pogostost stikov) ali strukturne značilnosti teh omrežij (npr. gostota omrežja). Te značilnosti omrežja lahko analiziramo na podlagi demografskih in drugih značilnosti (npr. spol, starost, izobrazba, osebnostne značilnosti itd.).

Analiza socialnih omrežij se uporablja v različne statistične namene, najbolj pa se je uveljavila v preučevanju socialne opore.

3 SOCIALNA OPORA

Posameznik v svojem delovanju potrebuje oporo drugih ljudi, prav tako pa tudi sam nudi oporo drugim. Njegovo socialno omrežje mu nudi oporo v izpolnjevanju njegovih potreb. Življenje v družbi postavlja posameznika v interakcijo z drugimi, in s to interakcijo usmerja svoje življenje. *»Na splošno lahko socialno oporo opredelimo kot vsoto dobrodejnih posledic, ki pozitivno vplivajo na počutje in zdravje človeka, ne glede na to, ali je ta oseba pod stresom ali pa ne. Predvsem gre za dejavnik zaščite pred stresnimi dejavniki in okoliščinami v življenju. Socialna opora vključuje tudi pomoč pri konkretnih nalogah, vodenju, učenju spretnosti, zagotavljanju materialnih sredstev in socialnih stikih, ki so sami sebi namen in služijo prijetnemu preživljanju prostega časa«* (Rogelj in drugi 2004, 16). *»Viri socialne opore predstavljajo posameznikovo socialno omrežje, na katerega se obračajo po pomoč, ko to potrebujejo, še posebej pa v kriznih trenutkih«* (Bojnec 2009, 13). Vsakega posameznika njegovo omrežje unikatno določa. Smo kar smo, deloma tudi zato, ker smo sin/hči naših staršev, starši naših otrok, prijatelj določene osebe, sodelavec druge, sosed teh oseb in član kluba z drugimi osebami. Ljudje se v primeru, ko potrebujejo različne oblike pomoči in opore, lahko obrnejo na svoje sorodnike, prijatelje, znance pomoč ali pa lahko poiščejo pri različnih organizacijah v okviru države, trga ali prostovoljnega sektorja.

Vsak posameznik se različno znajde v življenju. Nekateri zmorejo večino stvari opraviti sami, drugi potrebujejo več pomoči. Teh značilnosti ne moremo raziskovati z demografskimi podatki, ker nam premalo povedo o posamezniku. Socialno oporo najdemo v interakciji posameznika z drugimi. Vendar pa nas pri analizi egocentričnih

omrežij ne zanimajo vse interakcije, ampak samo tiste, ki so dovolj pogoste, da so za posameznika pomembne.⁶ »Vezi so socialni resursi, ki so definirani kot individualni resursi in socialne vezi osebe, s katero je fokalni akter povezan« (Iglič 1988b, 84).

Socialna opora pomeni pomoč drugih, je opora, ki jo lahko najdemo v pogovoru z drugimi, pomoč pri majhnih malenkostih in rešitev večje zagate. »Na procese socialne opore vpliva širok spekter ekoloških variabel: makrosistemski faktorji, kot so vzorci skupnosti, norme, ki reflektirajo različne etnične in razredne kulture, komunikacijska tehnologija; pa tudi mikrosistemski faktorji, kot so dosegljive vloge, okolje in obveznosti« (Vaux 1988, 76).

»Z obravnavanjem socialnih omrežij in elementov zaupanja se pozornost s formalnih institucij prenaša zlasti na vmesni prostor med formalnimi institucijami in zasebno sfero. Omenjeni prostor je pomemben predvsem kot vmesni prostor, na eni strani klasičnih domen kakovosti življenja (formalno-institucionalna sfera javnih politik na področju zdravstva, izobraževanja, socialne varnosti ipd.) in na drugi strani zasebnim, vsakdanjim življenjem posameznika. Ta prostor lahko razumemo kot okvir, v katerem delujejo raznolika socialna omrežja, kjer posamezniki, sami ali v skupinah, upravljajo s kakovostjo življenja« (Mandić in Hlebec 2005, 264). Prav ta socialna omrežja pa predstavljajo družbo, v kateri posameznik živi.

Tako kot demografski podatki, lahko tudi značilnosti omrežja posameznikov veliko povedo o družbi, v kateri živimo.

⁶Srečanje znanca na cesti in kratek pogovor nista pomembna, če ta znanec ni relevantna oseba v življenju posameznika. Če pa je ta oseba relevantna, se srečujeta pogosto, ali pogovarjata o pomembnih stvareh, tako da se njuni življenji prepletata, potem pa je ta oseba del lokalnega egocentričnega omrežja posameznika.

V različnih življenjskih obdobjih potrebujemo različno vrsto opore in različno vrsto opore tudi nudimo. »Člani omrežja si delijo in pomagajo prebroditi emocionalne probleme, ne glede na to od kod izvirajo. Ali je to padec otroka, izguba ljubljene igrčke, frustracije pri učenju, strah najstnika, da ni privlačen, negotovost v službi mladega odraslega, razočaranja v karieri odraslega, bolezni in smrt, vprašanja o tem, kaj bi lahko bilo, frustracije pri zmanjševanju fizičnega zdravja ...« (Vaux 1988, 76). Največ socialne opore potrebujejo najmlajši in najstarejši člani družbe. Srednja skupina je tista, ki lahko nudi največ socialne opore, hkrati pa jo tudi sprejema. Za različne skupine posameznikov so značilne različne karakteristike socialne opore. »Vez med egom in alterjem je lahko različna, razlikuje se po obliki (intenziteti) in vsebini (razlog pojavljanja) vezi« (Iglič 1988b, 82).

Socialna omrežja posameznikov imajo različne značilnosti, ki jih lahko raziskujemo. Značilnosti omrežij pa lahko povežemo tudi z drugimi karakteristikami posameznikov. Vsaka demografska karakteristika lahko pojasni veliko o posamezniku in njegovi socialni opori. Poleg starosti je pomembna tudi izobrazba, saj naj bi se bolj izobraženi posamezniki bolje znašli v družbi, in spol, 'ekspresivna vloga ženske in instrumentalna vloga moških' (Vaux 1988, 165). Tudi dejstvo, ali posameznik živi s stalnim partnerjem, lahko veliko pove o socialnem omrežju posameznika in o njegovi potrebi po socialni pomoči.

»Vloge v odnosu vključujejo normativna pričakovanja glede oskrbe, razumevanja, sociabilnosti, denarja in dobrin, praktičnih storitev in nasvetov ter vodenja« (Vaux 1988, 173). Vsaka demografska karakteristika pove nekaj o posamezniku in na osnovi podatkov iz demografije in omrežij lahko postavimo dejstva o družbi, v kateri živimo.

3.1 ZAČETKI RAZISKOVANJA SOCIALNE OPORE

Socialna opora je eno od najpomembnejših področij, na katerih se je uveljavila analiza socialnih omrežij. V literaturi je navedenih mnogo opredelitev socialne opore.

»Zgodnejše opredelitve so poudarjale predvsem emocionalno razsežnost socialne opore, torej socialne opore kot občutka pripadnosti, sprejemanja, varnosti in skrbi pri pomembnih drugih, preprečevanje osamljenosti itn.« (Weiss v Vaux 1988, 63).

»Eden prvih teoretikov, ki so precej močno vplivali na poznejše raziskovanje socialne opore v kontekstu socialnih odnosov in njihove povezanosti z zdravjem in počutjem, je bil že Durkheim (1897/1992), ki je v svoji študiji o samomoru poudaril pomen socialnih odnosov ter da njihovo pomanjkanje poveča možnost samomora« (Kogovšek 2001, 28). Durkheimova študija je pomemben prestop iz dojemanja posameznika kot fiksne enote družbe v dojemanje posameznika kot družbeno odvisne spreminjajoče se entitete.

»Sistematično raziskovanje socialne opore se je začelo precej pozneje, v sedemdesetih letih in je prav tako izhajalo iz domneve o pozitivnih učinkih povezanosti v omrežje socialnih odnosov na psihično in fizično zdravje posameznika« (Kogovšek 2001, 39). Raziskovanje socialne opore je rezultat različnih študij in družboslovnih vej.

»Pomemben vir za raziskovanje socialne opore je bila tudi psihologija skupnosti (community psychology), v okviru katere se je precej raziskovalo, kako lahko storitvene dejavnosti pomoči na ravni lokalne skupnosti pomagajo in pozitivno učinkujejo na zdravje ljudi z

nezadostnimi ali neustreznimi načini spopadanja s kritičnimi situacijami ali tistih, ki sami nimajo 'naravnega' opornega sistema. Tudi področje raziskovanja otroka je vir za raziskovanje socialne opore. Zgodnejše izkušnje, še posebej s primarnimi skrbniki v otroštvu, imajo tako dolgoročne učinke na to, kako ljudje dojemajo sebe in druge v odnosih in kako delujejo znotraj njih» (Kogovšek 2001, 39).

Novejše opredelitve pa poudarjajo, da je »socialna opora kompleksen interakcijski in komunikacijski proces med člani omrežja« (House v Kogovšek, 2001) ali »kompleksen pretok sredstev in dobrin med člani omrežja, če opazujemo popolno omrežje« (Walker, Wasserman in Wellman v Zemljič in Hlebec 2001, 203). Socialno omrežje posameznika je postalo pomemben vir informacij o družbi, v kateri živimo in njenih članih.

Analiza socialnih omrežij je vedno pogostejše uporabljena metoda preučevanja družbenih pojavov, tako pri nas kot tudi v tujini. Gre za temo, ki vse bolj priteguje pozornost družboslovcev, saj z merjenjem relacij med enotami – namesto merjenja lastnosti posameznih enot – lahko pridemo do pomembnih vsebinskih in metodoloških spoznanj o naravi družbenih interakcij (Ferligoj 1996, 149).

Kakor pravi Novakova (2003, 99), novejše definicije poudarjajo, da je socialna opora tudi interakcijski in komunikacijski proces med ljudmi, kar pomeni, da je raziskovanje socialnih opor usmerjeno vse od integracije znotraj manjših skupnosti pa vse do vezi v širšem družbenem omrežju.

Vaux (1988, 28–30) podrobno opredeli socialno oporo kot koncept višjega reda in dinamični proces transakcij med osebo in njegovim

opornim omrežjem. Socialno oporo deli na tri osnovne konstrukte: vire socialnega omrežja, specifična oporna dejanja oziroma oblike socialne opore in posameznikovo subjektivno zaznavo opore.

Viri so del socialnega omrežja, na katere se posameznik obrača po pomoč in različno oporo, da bi zadovoljil potrebe in dosegel cilje. Lahko nudijo različno vrsto opore, kot je emocionalna, materialna, denarna opora, vodenje, socializacija ter ocenjevanje.⁷ Vire socialne opore lahko ločimo na formalne in neformalne. Neformalni viri so svojci, prijatelji, sosedi, formalni pa profesionalne storitve (usluge). Formalni viri so ljudje, ki so zaposleni v organizacijah in s posameznikom, ki potrebuje oporo, nimajo emocionalnih ali socialnih vezi. Neformalni viri so dolgoročni in vsebujejo emocionalno in funkcionalno komponento, za izvedbo pa ni potrebno neko posebno specializirano znanje (čustva, ljubezen, naklonjenost) (Vaux 1988, 234).

»Oblike socialne opore so različna dejanja z namenom pomoči posamezniku, ki so spontana ali namerna. Dejanja zajemajo dvoje: zagotavljanje blaga in storitev ter izražanje naklonjenosti in vrednotenje. Z obravnavanjem socialnih omrežij in elementov zaupanja se pozornost s formalnih institucij prenaša zlasti na vmesni prostor med formalnimi institucijami in zasebno sfero. Omenjeni prostor je pomemben predvsem kot vmesni prostor, na eni strani klasičnih domen kakovosti življenja (formalno-institucionalna sfera javnih politik na področju zdravstva, izobraževanja, socialne varnosti ipd.) in na drugi strani zasebnim, vsakdanjim življenjem posameznika. Ta prostor lahko razumemo kot okvir, v katerem

⁷ Značilnosti omrežja socialne opore (struktura, sestava in kakovost odnosov v njem) vplivajo na vrednost tega omrežja – njegovo občutljivost, dostopnost in zmožnost kot vira opore (Kogovšek 2001, 34).

delujejo raznolika socialna omrežja, kjer posamezniki, sami ali v skupinah, upravljajo s kakovostjo življenja» (Mandić in Hlebec 2005, 264). V veliki večini se posameznik obrača po pomoč na ožjo družino, ki je osnovna celica pomoči.

»Zaznava opore je subjektivna ocenitev opornih odnosov in opornega obnašanja. Subjektivna zaznava socialne opore je ocena prisotnosti, zadostnosti in kakovosti opore. Gre za kazalec, ki pokaže, kako dobra je socialna opora in kako dobro izpolnjuje svoj namen« (Kogovšek 2001, 34; Vaux 1988, 28–30). Dajanje in prejemanje socialne opore je transakcijski proces, na katerega vplivajo različne spremenljivke kot tudi zaznavanje prejete/dane opore.

»Model socialne opore kot transakcijskega procesa oporo opredeljuje in obravnava kot 'kompleksen stalen transakcijski proces med osebo in njegovim/njenim omrežjem'; te transakcije pa potekajo znotraj spreminjajočega se ekološkega konteksta« (Vaux 1988, 68). Model opore kot transakcijskega procesa pravzaprav povezuje Vauxove (1988) tri elemente socialne opore – vire, dejanja (vedenje) in oceno opore – v enoten, integriran pristop, ki vključuje tudi osebnostne dejavnike ter dejavnike socialnega konteksta in upošteva medsebojno dinamiko teh dejavnikov (Kogovšek 2001, 67). Niti potreba niti zaznava določene opore nista univerzalni, ampak se spreminjata glede na prejemnikovo zaznavanje te opore.

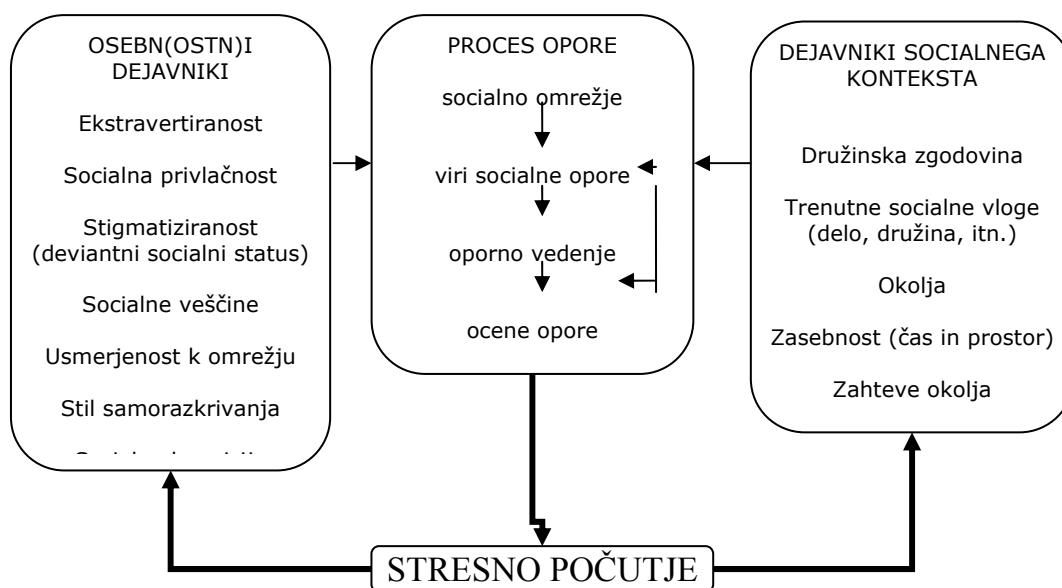
Igličeva (1989, 3) pravi, da je socialna opora razločljiva socialna interakcija, predvsem zaradi namena, ki je prisoten v menjavi, kar pomeni, da so lahko dejanski učinki menjave pozitivni, nevtralni ali celo negativni za porabnikovo blagostanje. Učinek pa definira porabnik sam. Poleg učinka je za zaznavanje določene opore pomemben tudi čas odziva.

Igličeva (2004, 158) socialni kapital opredeli kot merilec tistih lastnosti socialnih odnosov med posamezniki, ki omogočajo, da se med njimi razvije sodelovanje. Loči tri ravni socialnega kapitala: makro raven (zaznamujejo jo odnosi med ljudmi, ki se ne poznajo in niso člani istih omrežij), mikro raven (močnejše socialne vezi med ljudmi, ki se že dolgo poznajo, se pogosto srečujejo ali so v intimnih odnosih) in za mnoge avtorje najpomembnejšo mezzo raven (srednje močne in šibke vezi med ljudmi, ki so vključeni v skupna omrežja, kot na primer vezi s sodelavci, sosedi, ter vezi v večjih prijateljskih skupinah). V tej mezzo ravni so tudi odnosi bolj specifični in nudijo bolj enostranske vrste pomoči.

Stabilne osebnostne značilnosti lahko vplivajo na razvoj, vzdrževanje in uporabo omrežja socialne opore. Ljudje se razlikujejo tudi po tem, kakšno 'premoženje' prinesejo s seboj v medsebojne odnose z drugimi ljudmi, med drugim fizična privlačnost, zunanji izrazi socialnega statusa in okusa, posebna znanja in interesi pa tudi socialne veščine (Vaux v Kogovšek 2001, 68)⁸. Vsaka lastnost pa je glede na dožemanje posameznika lahko pozitivna ali negativna.

⁸ »Socialno oporo je torej mogoče postaviti in razumeti v kompleksnem kontekstu specifičnih situacij, v katerih se opora zgodi ali pa ne, kako posameznik percipira in interpretira oporo, v kontekstu konkretnega odnosa med prejemnikom opor in tistim, ki jo daje, ter splošnemu občutku opore« (Kogovšek 2001, 51).

Slika 3.1: Opora kot transakcijski proces.



Vir: Vaux v Kogovšek 2001, 67

3.2 ZNAČILNOSTI OMREŽIJ

»Pristop na način analize socialnih omrežij povezuje analizo socialne opore s pristopom, ki se osredotoča na merjenje različnih odnosov posameznika in značilnosti teh odnosov in članov omrežja, pri čemer so razsežnosti socialne opore bolj ali manj implicitna vsebina številnih analiz socialnih omrežij. Nekateri tako ugotavljajo (Vaux 1988), da so nekatere značilnosti omrežij lahko zelo pomembne za raziskovanje in analizo socialne opore. Med te pomembne značilnosti spadajo velikost omrežja, moč vezi, gostota omrežja, homogenost vezi in geografska razpršenost članov omrežja« (Kogovšek 2001, 73). »Poleg strukturalnih lastnosti omrežja kot sta velikost in gostota, sta pomembni tudi sestava omrežja in s tem implicirana kakovost omrežja oz. kakovost pomoči, ki jo lahko nudijo njeni člani« (Kogovšek 2001, 76). Vse to lahko merimo s pomočjo anketnih vprašalnikov z generatorjem imen.

»Splošna definicija socialnega omrežja je, da omrežje določajo množice enot ter ena ali več relacij tako, da določimo končno množico enot, oziroma po nekem kriteriju ali kriterijih določimo katere enote spadajo v omrežje in nato opišemo povezave med enotami z eno ali več relacijami« (Hlebec in Kogovšek 2006, 9). Namesto opazovanja ene enote in zbiranja podatkov o njej s pomočjo analize socialnih omrežij opazujemo skupino ljudi in povezave, oziroma odnose med njimi, saj kot vemo ljudje niso le izolirani posamezniki, ampak so med seboj povezani v kompleksna omrežja medsebojnih odnosov (Kogovšek in Ferligoj 2003, 129). Nadalje se moramo tudi zavedati, da enota pri analizi socialnih omrežij ni posameznik, ampak entiteta, ki predstavlja množico posameznikov in povezav med njimi (Wasserman in Faust 1994, 5). Pomembno je še zavedanje subjektivnosti teh povezav glede na posameznikovo dožemanje. Vse skupaj pa bi lahko definirali kot "družba, v kateri posameznik živi in deluje".

Prednost velikih omrežij pred majhnimi je v večji dostopnosti virov opore ter v njihovi raznolikosti. Večje kot je omrežje, verjetneje je, da bo posameznik imel hitro na voljo nekoga, ki mu bo lahko pomagal, medtem ko je v manjšem omrežju večja verjetnost, da kateri koli član v tistem trenutku ne bo dostopen. Imeti večje omrežje pomeni večjo razpršenost potencialne obremenjenosti zaradi pomoči in torej manjšo verjetnost, da bo kateri koli odnos zaradi pomoči preveč obremenjen. Večja omrežja so po navadi tudi manj gosta, bolj raznolika, vsebujejo člane z različnimi kompetencami in so torej bogatejši in bolj raznolik potencialni vir pomoči in ponujajo širši pogled na določen problem in možnosti njegovega reševanja. Vendar pa te prednosti bolj kot velikost omrežja samo po sebi zadevajo raznolikost. Večja raznolikost se po navadi povezuje z manj gostimi

omrežji, ki so bolj "razpršena" in kjer se člani med seboj ne poznajo dobro, za razliko od gostih omrežij, ki so navadno manjša in se člani med seboj dobro poznajo in so med seboj tesno povezani (Vaux v Kogovšek 2001, 74).

»Gostejša omrežja omogočajo večjo stopnjo socialne opore in znižujejo stopnjo stresnosti, po drugi strani pa oporo lahko ovirajo, ker ne spodbujajo dostopa do alternativnih in novih virov socialne opore« (Hirsch v Kogovšek 2001, 74). Tako veliko omrežje lahko pomeni tudi večjo obremenitev, saj je socialna pomoč vzajemna oz. lahko nudi tudi samo manjšo pomoč kot npr. druženje, pri večji obliki pomoči pa zataji (npr. posojanje denarja).

Sčasoma se je oblikoval relativen konsenz, po katerem oblike socialne opore lahko uvrstimo v štiri večje skupine:

- instrumentalna (materialna) opora se nanaša na pomoč v materialnem smislu (posojanje denarja, orodja, pomoč pri hišnih opravilih ...)
 - informacijska opora se nanaša na informacije, ji jih anketiranec po navadi potrebuje ob kakšni večji življenjski spremembi (selitev, nova služba ...)
 - emocionalna opora je pomoč ob večjih ali manjših življenjskih krizah (smrti bližnjega, ločitvi, težavah v družini ali na delovnem mestu ...)
 - druženje, ki predstavlja socialno oporo v obliki neformalnega občasnega druženja (izleti, obiskovanje, kino ...)
- (Kogovšek 2001, 36)

Različni tipi odnosov dajejo torej različne vrste socialne opore, zato meriti omrežja le na ravni teh tipov (starši, prijatelji) in iz tega sklepati na ustreznost opore ni dovolj. »Starši in otroci so pogosto vir

zahtevnejše in dlje trajajoče opore, medtem ko so sosedge bolj specializirani za hitro občasno instrumentalno pomoč. Operacionalizacija socialne opore naj bi torej izhajala iz identificiranja pomembnih vsebinskih vidikov odnosov ne glede na tip odnosa» (Van Tilburg v Kogovšek 2001, 81). *»Pristop na način analize socialnih omrežij (omrežni pristop) povezuje analizo socialne opore s pristopom, ki se osredotoča na merjenje različnih odnosov posameznika in značilnosti teh odnosov in članov omrežja, pri čemer so razsežnosti socialne opore bolj ali manj implicitna vsebina številnih analiz socialnih omrežij, oziroma se šteje, da različni indikatorji na ravni omrežja merijo razsežnosti socialne opore oziroma, da so določene lastnosti socialnih omrežij povezane z indikatorji zdravja in dobrega počutja«* (Hlebec in Kogovšek 2003, 115). Zato se raziskovanje v veliki meri osredotoča na socialno zdravje in tako išče rešitve v družbenih relacijah.

»Vrsta socialne opore je bolj kot od značilnosti članov omrežja samih odvisna od značilnosti odnosa. Emocionalno oporo in druženje praviloma zagotavljajo anketirancem najbližje osebe (partner, najbližji sorodniki, najtesnejši prijatelji). Po drugi strani pa ti najbližji člani nudijo različne vrste opore. Za razliko od tega najbližjega omrežja velik del instrumentalne in informacijske opore nudijo bolj (emocionalno) oddaljene vezi (znanci, sodelavci, sosedge)« (Granovetter v Kogovšek 2001, 81). Te vrste pomoči niso tako pogoste oz. ne zahtevajo čustvenega razumevanja. Kogovškova (2001, 76) tako ugotavlja, da velik del emocionalne opore nudijo ženske moškim in ženskam. Opora sorodnikov je predvsem emocionalna, medtem ko prijatelji v večji meri nudijo informacijsko in instrumentalno oporo. Ni pa pomembna samo količina, temveč tudi učinkovitost pomoči.

Večje zadovoljstvo z oporo je povezano še s prisotnostjo partnerja v omrežju, velikim odstotkom tesnih prijateljev, nizkim odstotkom znancev ter nizkim odstotkom drugih šibkejših vezi znotraj omrežja (Vaux in Harrison v Vaux, 1988). Vse te relacije zagotavljajo bolj kvalitetno in časovno bolj dostopno socialno pomoč.

»Za nudenje socialne opore so zelo pomembne sorodstvene vezi. Posebej nekatere najbližje sorodstvene povezave (starši in otroci, bratje in sestre) so močan in večrazsežen vir podpore. Relacija starši – otrok je v tem pomenu zelo močna in zajema vse razsežnosti opore, razen druženja. Med brati in sestrami gre predvsem za emocionalno in instrumentalno oporo« (Kogovšek 2001, 82). Najozje družinske vezi pogojujejo pomoč in so družbeno zelo spodbujane.

»Okoliščine sodobne družbe, še posebej tiste, ki pospešujejo individualizacijo, vodijo v krhanje socialnih omrežij družine, sorodnikov in prijateljev. Posameznik se osvobaja od družbenih oblik stanovske družbe, pri tem pa nastajajo individualizirane oblike in položaji bivanja posameznika« (Beck v Dremelj 2003, 149). Zelo pogosto že prijatelji in tudi formalne institucije nudijo osnovne oblike socialne pomoči.

3.3 VPLIV INTERNETA NA SOCIALNO OPORO

V zadnjih nekaj letih se je z razmahom interneta zelo povečalo zanimanje za socialna omrežja, ki se oblikujejo na internetu ali preko njega ali z drugimi oblikami računalniško posredovanega komuniciranja. To področje postavlja vrsto novih vsebinskih, metodoloških (predvsem problemi vzorčenja pa tudi metodologije anketnega raziskovanja) in etičnih raziskovalnih vprašanj in dilem.

Internet je širok in zaradi te svoje neomejenosti tudi nezanesljiv in spremenljiv.

Čeprav so nekatere skupine, organizirane preko računalniških omrežij, zelo ozko specializirane, nudijo pomemben dodaten vir socialne opore za različne probleme, tako fizične kot psihične, skupaj z uporabnimi informacijami o možnih terapijah, terapevtih in drugih virih pomoči. Te skupine so predvsem pomemben vir informacijske in emocionalne opore (Kogovšek 2001, 87). Vendar pa so te oblike socialne pomoči zelo nezanesljive.

»Prvo pojmovanje kibernetškega prostora sega v področje znanstvene fantastike, kjer je kot fikcija nastopal prostor, ki je vključeval vse informacije sveta in v katerega se je vstopilo prek od telesa ločene zavesti« (Jordan v Oblak 2000, 1057). Castells (1996, 375) meni, da je kibernetški prostor od realnega najlažje ločiti glede na materialnost oziroma fizičnost, za kar uporabi pojem prostor tokov (space flow). Tega ne razume kot skupek elementov družbene organizacije, ampak kot procese, ki dominirajo v ekonomiji, političnem in simbolnem življenju; je le nova prostorska oblika, ki je značilna za družbene prakse v omrežni družbi. Iz prostora krajev se tako selimo v prostor tokov.

»Informacijska družba je človeška družba, ki intenzivno uporablja informacijske računalniške storitve, predvsem internet« (Metcalf v Gams 1998, 1). »Internet predstavlja hrbtenico oziroma osnovo za računalniško podprto komuniciranje« (Castells 1996, 375). »Internet v najširšem smislu so ljudje, računalniki in informacije, ki so elektronsko povezani s skupnimi postopki (protokoli) za medsebojno komunikacijo« (Kalin 1998, 10). »WWW (World Wide Web) je tista aplikacija, ki je spremenila Internet iz orodja, znanega predvsem v

akademskih krogih, v sredstvo za množično »deskanje« po informacijah« (Kalin 1998, 15). Poleg informacij pa je tudi odlično orodje za komuniciranje in pridobivanje informacij za analize.

»Na splošno računalniško posredovano komuniciranje (CMC – computer mediated communication) predstavlja specifičen medij, ki v sebi združuje funkcije jezika in tehnologijo kot simbolični in fizični medij, omogoča pa interakcijo posameznika s svetom« (Cuder 2002, 12).

Razlikujemo lahko med dvema tipoma kibernetškega prostora, in sicer med zaprtim (računalniške igre, katerih dogajanje ni odvisno od spleta) ter tistimi aplikacijami, ki delujejo preko omrežja in posledično omogočajo različno interakcijo (Omerzu 2009, 9).

»Danes ima Internet več vlog, ki se medsebojno dopolnjujejo: predstavlja ne le sredstvo za komuniciranje, ampak je tudi velika baza najrazličnejših podatkov: je namišljeni prostor, v katerem se odvijajo delovni procesi, izobraževanje, zabava, politične odločitve, kultura; je prostor, ki odraža sedanjo družbo z vsemi njenimi vodilnimi in alternativnimi smernicami ter sredstvo, ki na družbo tudi vpliva« (Cuder 2002, 14). »Okoliščine sodobne družbe, še posebej tiste, ki pospešujejo individualizacijo, vodijo v krhanje socialnih omrežij družine, sorodnikov in prijateljev. Posameznik se osvobaja od družbenih oblik stanovske družbe, pri tem pa nastajajo individualizirane oblike in položaji bivanja posameznika« (Beck v Dremelj, 2003). Sodobne družbene okoliščine kažejo, da je prišlo do dezorganizacije kapitalizma, razdrobljenosti razredne pripadnosti, rasti potrošniške kulture, naraščajoče vloge množičnih medijev in informacijske tehnologije, sprememb v družbeni produkciji in izmenjavi znanja ter do zmanjšanja pomena nacionalnih držav (Dremelj, 2003). Vse to pa vpliva tudi na prejemanje/dajanje socialne

opore ter posameznikovo zaznavanje družbenega prostora v katerem živi.

»Slovenski uporabniki Interneta se obnašajo globalno, torej podobno kot uporabniki drugod po svetu. Na osnovi raziskav RIS98 lahko ugotovimo podoben trend »zorenja« strukture uporabnikov kot v razvitejših državah, ki so to pot že prehodile: vse več je žensk in vse več je starejših. Mlajši, računalniško orientirani, premožnejši, moški ter izraziti uporabniki ostalih informacijsko-komunikacijskih tehnologij (mobilni telefon, fax, računalnik) začenjajo tudi pri nas postopno izgubljati prevlado« (Batagelj in Vehovar 1998, 159). »Internet pridobiva vse pomembnejšo vlogo v procesu dajanja in sprejemanja socialne opore. Podatki raziskave, ki je bila opravljena o uporabi interneta v Sloveniji v okviru Centra za metodologijo in informatiko Fakultete za družbene vede v Ljubljani, so pokazali, da v Sloveniji internet uporablja 63 % vprašanih v celotni populaciji« (Omerzu 2009, 24).

»Uporaba novih komunikacijskih storitev, ki nam jih ponuja internet, je vse večja. Internet ne uporabljamo več le za prenos podatkov, ampak je vse pogostejše tudi storitev, ki nam omogoča različne načine komunikacije, tako sinhrono kot asinhrono. V kibernetnem prostoru se posamezniki lahko pogovarjajo, izmenjujejo ideje, pripišejo ali predrugačijo osebnost ter gradijo nove vrste skupnosti« (Turkle v Oblak 2000, 1057). Vse to pa je del družbe, v kateri živimo.

Uporabniki interneta so zelo specifična skupina egov, ki spada v srednje starostno obdobje. Internet je visoko specializirano orodje, ki zahteva določena znanja in sredstva za uporabo. Predstavlja velikansko bazo podatkov, ki se vedno znova spreminja in dopolnjuje. Dosegljiva je vsakomur preko tehničnih pripomočkov. Poleg

tehničnega dela pa potrebuje uporabnik tudi veliko znanja. Pismenost, tuji jeziki, računalniška pismenost ... so nujna znanja, ki jih mora človek pridobiti skozi svoje življenje, da lahko uporablja internet.

Večinoma je za interakcijo med dvema posameznikoma potrebna dejanska geografska in časovna bližina. Različni tehnični pripomočki posamezniku dajejo možnost interakcije tudi brez *face-to-face* interakcije. Najprej je temu pripomogla pošta, vendar je to bolj počasen proces. Za pošto so prišli telegrami in potem še telefon. Vsi ti pripomočki pomagajo pri različnih interakcijah med posamezniki ali skupino, brez geografskih ali časovnih omejitev.

Internet je naslednja točka v tehničnem razvoju in geografske ter časovne omejitve sploh ne pozna. Sam internet brez uporabnikov ne bi niti obstajal, saj je samo velikanska baza podatkov, ki jo lahko z uporabo tehnične opreme tudi koristimo. Vendar pa z določenim znanjem predstavlja zelo uporabno orodje. Poleg informacij pa omogoča tudi komunikacijo.

Tehnični pripomočki kot so telefon, pošta, internet so večinoma le pomagala pri nujenju različnih vrst socialne opore. Z vsakim tehničnim pripomočkom pa se egocentrična omrežja egov spremenijo, saj nudijo nove možnosti prejetanja opore in ohranjanja egocentričnega omrežja. »Sprva so internet izkoriščali le strokovnjaki iz informacijskega področja, danes pa zaradi enostavne uporabe pridobiva vse večji pomen tudi pri socialni opori posameznika« (Omerzu 2009, 7).

4 MATERIALNA OPORA

Materialna opora je zelo specifična pomoč. V najširšem smislu se materialna opora nanaša na pomoč pri posojanju denarja, orodja, pomoč pri hišnih opravilih ... »Materialna ali instrumentalna socialna opora se nanaša na izmenjavo materialnih uslug, manjših storitev, denarja. Osebe, ki zagotavljajo to vrsto opore, so specializirane osebe, ki niso nujno pomembne in so funkcionalno zamenljive« (Iglič 1989, 3).

Od posameznika je odvisno, kakšno vrsto materialne pomoči potrebuje in kateri alter mu to lahko omogoči. Alterji se ločijo po tem, kakšno vrsto vezi imajo z ego, kako močna je vez in kakšno vrsto pomoči lahko ego pričakuje od njih. Alterji lahko nudijo več vrst pomoči, bolj kot je alter emocionalno bližje ego, več pomoči mu lahko nudi.

Najpomembneje pri materialni pomoči je, da mora biti alter tudi zmožen pomagati. Predvsem je to pomembno pri posojanju denarja.⁹ Vez je lahko dovolj močna, prav tako zaupanje in spoštovanje, ampak če alterji nimajo dovolj materialnih virov, da se ego lahko opre na njih, potem mu ne predstavljajo pomembne materialne opore. Tako, da je materialna opora odvisna še od finančnega stanja egovega omrežja in od finančnega stanja celotne družbe, v kateri živi.

⁹ »Nekatere oblike socialne opore imajo lahko tudi različne učinke v svoji kognitivni in vedenjski obliki. Na primer, zavedanje mladega človeka, da je finančna opora pri starših na voljo, je lahko dobrodejna, če pa jo dejansko izkusi, lahko povzroči negativne občutke odvisnosti in dolžnosti« (Kogovšek 2001, 59).

V različnih starostnih obdobjih posameznik potrebuje različne vrste materialne opore. V otroštvu posameznik od svojega egocentričnega omrežja zahteva predvsem izpolnjevanje osnovnih življenjskih potreb in usmerjanje v življenju ter pomoč pri učenju za življenje. Ko posameznik konča svoje osnovno šolanje, se vrsta materialne opore spremeni. Sedaj osnovne potrebe zna sam izpolniti, potrebuje pa oporo pri večjih spremembah, predvsem je pomembna opora pri posojanju denarja. Ko se posameznik osamosvaja, potrebuje veliko denarnih sredstev za nakup materialnih dobrin. Večinoma naj bi bil dovolj osamosvojen, da za svoj obstoj poskrbi sam, vendar pa išče materialno oporo predvsem pri večjih nakupih in spremembah: avto, stanovanje. V starejšem obdobju pa se vrsta materialne opore, ki jo potrebuje posameznik spet spremeni. Starostniki potrebujejo spet materialno oporo pri zagotavljanju osnovnih življenjskih potreb.

»Kot je pričakovati v kontekstu naravne nesreče, kjer je zelo pomembna instrumentalna opora, ki jo v večji meri nudijo moški (Wellman in Wortley v Kogovšek 2001, 75), je večji odstotek moških v bližnjem omrežju pomenil večjo verjetnost, da bo posameznik aktiviral večji odstotek vezi iz bližnjega omrežja. Večji odstotek moških v bližnjem omrežju je tudi povečal verjetnost, da se bo posameznik po pomoč obrnil na bližnje omrežje in ne na ljudi zunaj njega. Prav tako je bil odstotek aktiviranih vezi iz bližnjega omrežja večji, če je to omrežje vključevalo večji odstotek mlajših alterjev – sorodnikov, kar je spet pričakovano glede na večjo potrebo po instrumentalni opori v taki situaciji« (Kogovšek 2001, 75). Več kot je opcij s socialno pomočjo, večja je verjetnost, da bo posameznik dobil ustrezno socialno pomoč.

Življenje posameznika in družbe je zelo tranzicijsko in vsi se temu prilagajamo. Prav zato živimo v družbi, da lahko izkoriščamo soobstoj

in si medsebojno pomagamo. Včasih je ta pomoč velika (npr. ob tragičnih izgubah), včasih pa najbolj pomagajo drobne stvari (npr. iskanje izgubljenih ključev).

Razširjeno sorodstvo je med najmanj verjetnimi viri katere koli oblike opore (Kogovšek 2001, 82). Sorodstvene vezi so v splošnem postale manj zavezujoče, saj je zaradi medsebojne gospodarske neodvisnosti generacij možno izbrati, ali bomo te vezi negovali ali ne (Sieger v Dremelj 2003).

Približno enaki odstotki alterjev (tretjina) zagotavljajo materialno, informacijsko in emocionalno oporo. Nekoliko manjši pa je odstotek vseh alterjev v omrežju, ki zagotavljajo materialno oporo v smislu izposoje večje vsote denarja (Kogovšek 2001, 143).

Tudi med Ljubljancani so bližnji sorodniki močan vir vseh razsežnosti socialne opore, še posebej pa finančne (izposoja denarja). Pri slednji so še posebej pomembni starši, drugi sorodniki ter bratje in sestre. Starši so med pomembnimi dajalci informacijske opore. Med vsemi alterji, ki nudijo finančno oporo, je kar polovica bližnjih sorodnikov. V manjši meri so sorodniki partnerji pri neformalnem druženju. Med družabnimi partnerji je le desetina bližnjih sorodnikov. Prav tako so bolj oddaljeni sorodniki med manj pomembnimi dajalci katere koli oblike socialne opore, razen finančne, kjer predstavljajo relativno pomemben odstotek vseh alterjev (Kogovšek 2001, 149).

Ženske v večji meri nudijo informacijsko in emocionalno oporo, moški pa materialno oporo. Alterji-moškii v nekoliko večji meri kot alterji-ženske nudijo finančno pomoč. Velik del materialne in informacijske opore nudijo bolj oddaljene vezi, in sicer znanci, sodelavci, sosedje ipd. (Mandič in Hlebec 2005, 274).

»Pri finančni opori ima celotna populacija manjše omrežje, kot ga ima celotna populacija starostnikov. Pri večji materialni opori pa ima populacija starostnikov nekaj več članov opore v svojem omrežju kot celotna populacija. Materialno oporo (večjo in manjšo) posamezniki v celotni populaciji pridobijo od prijateljev, le-tem sledijo drugi sorodniki ter sorojenci. Vir materialne opore so še sosede. S starostjo se zmanjšuje delež prijateljev, starejši pa imajo v svojem omrežju predvsem pri emocionalni in materialni opori več sorodnikov« (Dremelj v Novak 2004, 81). Nagode v svoji študiji ugotavlja, da se ljudje za izposojanje večje vsote denarja največkrat obrnejo na prijatelje (26,4 %) in starše (22,7 %). Odstotek omenjenih ponudnikov finančne opore pa je večji pri osebah, ki živijo v mestnem okolju. Med pogostimi ponudniki finančne opore so tudi bratje in/ali sestre, otroci in drugi sorodniki, ki pa so bolj pogosti pri osebah, ki živijo v ruralnih okoljih. Starostniki se za izposojanje večje količine denarja najpogosteje obrnejo k svojim otrokom (38,8 %), bratom in/ali sestram (19,1 %) ter prijateljem (18,9 %). V primerjavi z ostalimi starostnimi kategorijami, še posebej z mladimi, se starejši po finančno oporo značilno bolj pogosto obračajo na brate in sestre ter otroke. Prijatelje v primerjavi z drugimi starostnimi skupinami starostniki za pomoč prosijo najmanj pogosto (Nagode idr. 2006, 824).

Tako Ina Orsag ugotavlja, da edinkrat, ko je sosed omenjen kot prevladujoča opora, je pri dajanju manjše materialne opore ločenemu moškemu oziroma ločeni ženski. Pri finančni opori prevladujejo starši. Najpomembnejši vir finančne opore pri ženskah in moških so starši, manjšo materialno oporo nudijo v glavnem prijatelji, le da se pri ločeni ženski in ovdovelem moškem pojavi na prvem mestu drug sorodnik (Orsag 2009, 30). Materialna opora je specifična zaradi zmožnosti alterja, da lahko npr. posodi denar, zato je lahko

definirana tudi preko demografskih podatkov (npr. spol, starost, izobrazba) alterjev.

5 DEFINIRANJE ANKETNEGA VPRAŠANJA

Anketno vprašanje o materialni opori je bilo del ankete RIS 2001 (Raba interneta v Sloveniji). Anketiranje je bilo izvedeno preko spletnih vprašalnikov. Anketno vprašanje je bilo del generatorja imen, ki je zagotovil definiranje relacij anketirancev in njihovih alterjev.

MATERIALNA OPORA (Na splošno):

Včasih si ljudje od drugih ljudi sposodijo kakšno stvar, na primer kakšno orodje, ali prosijo za pomoč pri manjših hišnih opravilih. Kdo so ljudje, ki jih običajno prosite za to vrsto pomoči?

5.1 HIPOTEZE

Hipoteze sem oblikovala na podlagi predstavljene teorije in rezultatov predhodno izvedenih empiričnih študij. Oblikovala sem 4 hipoteze, ki jih bom v nadaljevanju poskušala preveriti na svojih podatkih.

H1: »Materialno oporo v večji meri nudijo alterji, ki jih poznamo dalj časa.«

H2: »Materialno oporo v večji meri nudijo alterji moškega spola.«

H3: »Materialno oporo v večji meri nudijo alterji, ki živijo geografsko bliže.«

H4: »Materialno oporo v večji meri nudijo alterji, s katerimi smo v rednem kontaktu.«

6 METODOLOŠKI PRISTOP

Za analizo bomo uporabili podatke, ki so bili zbrani v sklopu ankete RIS 2001 (Raba interneta v Sloveniji). Anketiranje je bilo izvedeno preko spletnih vprašalnikov, podatki pa so bili obdelani s programskim paketom SPSS.

Potrebno je bilo ločiti bazo egov in njihovih alterjev, ki smo jih zbrali z generatorji imen. Sledilo je agregiranje baz, saj je bilo potrebno iz ločenih baz ustvariti novo, ki je vsebovala lastnosti egov njihovih alterjev, ki nudijo socialno pomoč. Z uporabo postopka Aggregate v SPSS-u smo izračunali značilnosti omrežij (sestava in struktura: velikost omrežja, povprečna starost alterjev, odstotek žensk in moških, odstotek partnerjev, staršev, otrok, ipd.).

»S tem postopkom izračunamo nove spremenljivke na ravni egocentričnega omrežja, se pravi agregiramo neko informacijo, ki jo imamo za vsakega posameznega alterja nekega ega (npr. starost prvega alterja), v informacijo, ki jo imamo za vse alterje tega ega. (npr. povprečna starost vseh alterjev tega ega)« (Hlebec in Kogovšek 2006, 101). Nato so stekle analize podatkov, ki sledijo v naslednjih poglavjih.

Namen diplomske naloge je analiza socialnih omrežij uporabnikov interneta, ki nudijo materialno oporo in primerjava z ostalo socialno podporo.

6.1 OPIS VZORCA IN DEMOGRAFSKI PODATKI

Način zbiranja podatkov je bil spletni anketni vprašalnik v sklopu ankete RIS 2001 (Raba interneta v Sloveniji), ki je potekala od julija do oktobra 2001.

Poslanstvo ankete je podati izčrpen in podroben vpogled v značilnosti, obnašanje in stališča uporabnikov interneta v Sloveniji. Omogočila je tudi vrsto metodoloških raziskav v okviru projekta Metodologija spletnega anketiranja. Vsebina in struktura ankete sta bili podobni kot v letu 1998, le da je bila anketa tokrat bistveno bolj kompleksna, bolj strukturirana in tudi obsežnejša. Nanjo se je odzvalo preko 14.400 anketirancev.

Za potrebe te diplome smo se osredotočili na en sklop vprašanj: o socialni opori. Na ta sklop vprašanj je odgovorilo 1009 anketirancev.

V nadaljevanju je opisanih nekaj demografskih značilnosti anketirancev, ki predstavljajo pomembne informacije glede potrebe po materialni opori.

Starost anketirancev je izračunana na podlagi vprašanja o letu rojstva. Z rekodiranjem starosti smo določili tri starostne razrede anketirancev, in sicer: mlajši od 25 let, katerih je 42,1 %, stari od 26 do 40 let, katerih je 37,4 % in starejših od 41 let, katerih je 20,5 %. Za tako razdelitev starostnih razredov smo se odločili na podlagi življenjskih obdobj – stari do 25 let se še izobražujejo oz. iščejo svoj prostor pod soncem. Anketiranci stari od 26 do 40 let so na višku svoje moči, ter starejši od 41 let, kjer se vloga v družbi počasi spreminja v učitelja, ne več v učenca.

Izobrazbena struktura anketirancev kaže na to, da so v veliki večini dokončali srednjo šolo (37,6 %), malo manj anketirancev je dokončalo visoko (univerzitetno) izobrazbo (20,6 %), kar 14,3 % anketirancev pa je navedlo, da šolanja še ni zaključilo.

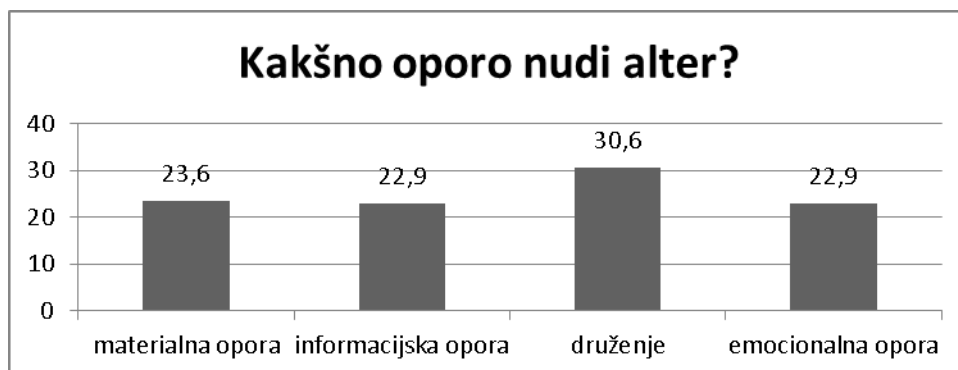
Anketa je potekala preko spleta. Tako smo v anketo dobili predvsem redne uporabnike interneta. Pri vprašanju **Kako pogosto uporabljate internet?** je več kot polovica anketirancev (57,2 %) uporablja svetovni splet večkrat dnevno.

Spolna struktura kaže na to, da je v anketi sodelovalo več žensk (55,4 %) kot moških (44,6 %).

6.2 REZULTATI

V teoretičnem delu smo zastavili 4 hipoteze, ki jih bomo v empiričnem delu preverili z analizo hipotez glede na neodvisne spremenljivke s statističnim programom SPSS. Najprej smo primerjali bazo alterjev glede na socialno pomoč, ki jo nudijo. Anketiranci so v anketi navedli skupaj kar 7072 alterjev. Od tega 23,6 % alterjev nudi materialno pomoč, 22,9 % jih nudi informacijsko pomoč, 30,6 % jih nudi druženje in 22,9 % jih nudi emocionalno pomoč.

Graf 6.1: Delež različnih socialnih opor, ki jih nudijo alterji.



V diplomski nalogi je osredotočenost na materialno oporo, ki jo nudijo alterji, zato bomo v nadaljevanju poizkusili primerjati alterje, ki nudijo materialno pomoč s tistimi, ki nudijo ostale vrste socialnih pomoči. Za to analizo smo naredili novo spremenljivko, v kateri vrednost 1 pomeni, da nudi materialno pomoč, v vrednosti 2 pa so združene vse ostale socialne pomoči. To spremenljivko smo agregirali in s postopkom MERGE dodali bazi egov.

Ključno vprašanje o materialni opori, preko katerega je bila definirana materialna pomoč, je bilo sestavljeno takole:

Včasih si ljudje od drugih ljudi sposodijo kakšno stvar, na primer orodje, ali prosijo za pomoč pri manjših hišnih opravilih. Kdo so ljudje, ki jih običajno prosite za to vrsto pomoči?

Vsak anketiranec je lahko napisal do 29 imen alterjev in kasneje še njihove lastnosti.

Od vseh anketirancev jih je 246 navedlo, da imajo vsaj enega alterja, ki jim lahko nudi materialno oporo. Velikost omrežja je bila omejena na maksimalno število 29 alterjev. Povprečno število alterjev za ostalo socialno oporo je 7,65, če pa gledamo samo alterje, ki nudijo materialno oporo, se povprečna velikost omrežja zmanjša na 7,02. Po rezultatih v tej anketi je na voljo povprečno manj alterjev za materialno oporo kot pa za ostale opore. Materialna opora od alterja zahteva več sredstev, sploh v primeru posojanja denarja.

Tabela 6.1: Primerjava velikosti omrežja vseh alterjev in alterjev, ki nudijo materialno pomoč.

Opora uporabnikov interneta		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
velikost omrežja	materialna opora	246	7,02	6,011	,383
	ostala opora	721	7,65	6,747	,251

Hipoteza 1: Materialno oporo v večji meri nudijo alterji, ki jih poznamo dalj časa.

Za testiranje te hipoteze smo uporabili anketno vprašanje »Kako dolgo poznaš to osebo? iz baze alterjev, na katero so odgovarjali anketiranci za svoje alterje. Povprečna dolžina poznanstva alterja, ki nudi ostale opore je 12,33 let, za materialno oporo pa se poznanstvo podaljša na 14,1 let. Razlika med povprečji je statistično značilna in hipoteze ne zavrnamo.

Tabela 6.2: Statistična primerjava med oporami glede na dolžino poznanstva.

		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	T-Test
Kako dolgo poznaš to osebo?	materialna opora	1424	14,10	11,330	,300	***
	ostala opora	4656	12,33	10,268	,150	

Hipoteza 2: Materialno oporo v večji meri nudijo alterji moškega spola.

Za testiranje te hipoteze smo uporabili anketno vprašanje o spolu alterja iz baze alterjev, na katero so odgovarjali anketiranci za svoje alterje. Z Independent T-test analizo smo testirali hipotezo, da materialno oporo v večji meri nudijo alterji moškega spola. Delež moških se pri alterjih, ki nudijo materialno oporo, statistično značilno zviša in hipoteze ne zavrnamo.

Tabela 6.3: Statistična primerjava med oporami glede na spol alterjev.

Socialna opora		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	T-Test
Spol osebe?	materialna opora	1625	1,51	,500	,012	***
	ostala opora	5226	1,55	,497	,007	

Hipoteza 3: Materialno oporo v večji meri nudijo alterji, ki so geografsko blizu.

Za testiranje te hipoteze smo uporabili anketno vprašanje »Kako daleč stran živi ta oseba (vožnja z avtom)? iz baze alterjev, na katero so odgovarjali anketiranci za svoje alterje. Možni odgovori so bili 1–0 minut, 2–15 min ali manj, 3–15 do 30 min, 4–30 do 60 min, 5–1 ura ali več. Z Independent T-test analizo smo testirali hipotezo, da materialno oporo v večji meri nudijo alterji, ki živijo geografsko bliže. S pomočjo t-testa se je izkazalo, da je razlika med oddaljenostjo alterja, ki nudi materialno oporo in oddaljenostjo alterjev, ki nudijo ostale vrste opore, statistično značilna. Povprečna oddaljenost alterjev, ki nudijo materialno oporo je 2,44, alterjev, ki nudijo ostalo oporo pa 2,68. Alterji, ki nudijo materialno oporo so torej v povprečju oddaljeni 15 min ali manj, alterji, ki nudijo ostalo oporo pa so v povprečju oddaljeni 15 do 30 min vožnje z avtom. Razlika med povprečji je statistično značilna in hipoteze ne zavrnamo.

Tabela 6.4: Statistična primerjava med oporami glede na oddaljenost od tega.

Socialna opora		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	T-Test
Kako daleč živi ta oseba (minute vožnje z avtom)?	materialna opora	1645	2,44	1,252	,031	***
	ostala opora	5322	2,68	1,328	,018	

Hipoteza 4: Materialno oporo v večji meri nudijo alterji, s katerimi smo v rednem kontaktu.

Za testiranje te hipoteze smo uporabili anketni vprašanji »Pogostost osebnih kontaktov in Pogostost kontaktov preko telefona iz baze alterjev, na katero so odgovarjali anketiranci za svoje alterje. Možni odgovori so bili 1 – vsak dan, 2 – nekajkrat tedensko, 3 – nekajkrat

mesečno, 4 – enkrat mesečno, 5 – nekajkrat letno in 6 – enkrat letno ali manj. Z Independent T-test analizo smo testirali hipotezo, da materialno oporo v večji meri nudijo alterji, s katerimi smo v rednem kontaktu. S pomočjo t-testa se je izkazalo, da imajo anketiranci bolj redne osebne in telefonske kontakte z alterji, ki nudijo materialno oporo, kot pa z alterji, ki nudijo ostalo oporo. Razlika med vrednostmi je statistično značilna in hipoteze ne zavrnamo.

Tabela 6.5: Statistična primerjava med oporami glede na pogostost osebnih kontaktov.

Socialna opora		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	T-Test
Pogostost osebnih kontaktov?	materialna opora	1653	2,29	1,249	,031	***
	ostala opora	5357	2,57	1,378	,019	
Pogostost telefonskih kontaktov?	materialna opora	1538	2,65	1,323	,034	***
	ostala opora	4952	2,83	1,434	,020	

Zelo zanimivi rezultati pa se nam odkrijejo in tudi potrdijo zgornje hipoteze, če primerjamo sestavo omrežja glede na vrsto opore.

Statistično značilne razlike se pokažejo pri starših, ki v veliki meri nudijo materialno pomoč. Poleg staršev so za nudenje materialne pomoči pomembni tudi ostali sorodniki in sosedje. Vsi ti alterji podprejo zgornje hipoteze, da za nudenje materialne pomoči uporabimo alterje, ki jih poznamo dalj časa, so geografsko blizu in smo z njimi v rednem kontaktu. Zanimiv statistični rezultat se pokaže pri prijateljih, ki so največji vir opore in v večji meri nudijo ostale vrste pomoči kot pa materialno pomoč. Prijatelji so tudi alterji, ki jih ne poznamo tako dolgo časa, kot poznamo starše in ostale sorodnike.

Tabela 6.6: Statistična primerjava med oporami glede na sestavo omrežja.

Opora uporabnikov interneta		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	T-Test
Partner	materialna opora	246	12,4304	19,83894	1,26488	
	ostala opora	721	13,8213	20,94845	,78016	
Starši	materialna opora	246	18,6629	24,63461	1,57065	***
	ostala opora	721	13,3581	18,53546	,69030	
Sorojenci	materialna opora	246	8,2389	13,71392	,87437	
	ostala opora	721	6,9649	13,51183	,50321	
Otrok	materialna opora	246	2,5284	8,85527	,56459	
	ostala opora	721	2,8976	9,79946	,36495	
Ostali sorodniki	materialna opora	246	10,4317	18,03485	1,14986	***
	ostala opora	721	7,5513	13,62634	,50747	
Sodelavec	materialna opora	246	10,0871	17,98122	1,14644	
	ostala opora	721	9,8884	16,89556	,62922	
Član	materialna opora	246	2,3925	11,26424	,71818	
	ostala opora	721	3,6083	12,48452	,46495	
Sosed	materialna opora	246	6,6025	13,93812	,88866	***
	ostala opora	721	3,8058	10,07691	,37528	
Prijatelj	materialna opora	246	39,7105	32,39234	2,06526	***
	ostala opora	721	49,8769	31,89632	1,18788	
Svetovalec	materialna opora	246	3,2375	13,63803	,86953	*
	ostala opora	721	5,3660	16,37394	,60980	
Ostalo	materialna opora	246	1,6929	8,07660	,51495	
	ostala opora	721	1,6531	7,20909	,26848	

7 SKLEP

Namen raziskovalne naloge je bil opredeliti materialno oporo kot samostojno oporo z značilnimi razlikami glede na druge opore. Materialna opora je zaradi specifičnosti (posojanje denarja, manjša opravila ...) bolj zahtevna do alterjev, saj od njih pričakuje določena znanja in lastnosti ter predvsem zaupanje in spoštovanje. Zato so za to vrsto socialne opore največkrat izbrani alterji, ki jih poznamo dalj časa, kot so starši in ostali sorodniki. Z analizo vzorca se je izkazalo za statistično značilno, da alterje, ki nudijo materialno pomoč, egi poznajo dalj časa, in sicer povprečno dve leti več kot alterje, ki nudijo ostale vrste socialne pomoči, kot npr. starši in ostali sorodniki.

Druge raziskave ugotavljajo podobno. Dremljeva (2003, 167) ugotavlja, da se ljudje na druge sorodnike obračajo v primeru manjše in večje materialne opore in pa v manjšem obsegu v primeru finančne opore. Manjšo materialno pomoč osebam večinoma nudijo prijatelji, sosedi ter drugi sorodniki. To ugotavlja tudi Granoveter (1973), ki pravi, da velik del instrumentalne (materialne) in informacijske opore nudijo bolj (emocionalno) oddaljene vezi (znanci, sodelavci, sosedje), Van Tilburg (1990) pa meni, da so za hitro in občasno instrumentalno pomoč specializirani sosedi (Kogovšek 2001, 81). V primeru večje materialne pomoči se posamezniki večinoma obračajo na prijatelje, druge sorodnike ter na brate ali sestre (Dremelj 2003, 159).

Pomemben del materialne opore je pomoč pri manjših opravilih, kjer je spol velik pokazatelj zmožnosti. Tukaj so v prednosti moški, ker lahko s svojimi znanji in telesnimi sposobnostmi večkrat priskočijo na pomoč.

V analizi se je izkazalo, da je statistično značilno, da materialno pomoč v večji meri nudijo osebe moškega spola. Enako ugotavljajo tudi Kogovšek in drugi (2003), da so moški bolj pripravljeni za praktične stvari in naj bi bili v večji meri pristojni za materialno socialno oporo.

Prav tako je geografska oddaljenost pomembna pri izbiri alterja za materialno pomoč. Alterji, ki so geografsko bližje, lahko lažje pomagajo pri manjših hišnih opravilih. Tukaj se lahko izpostavi sosedje in prijatelje. Pri analiziranju se je izkazalo, da je statistično značilno za alterje, ki nudijo materialno oporo, da živijo bližje in mu lahko nudijo predvsem manjšo materialno pomoč. Tukaj lahko, glede na sestavo omrežja, izpostavimo predvsem sosedje.

Raziskave o omrežjih socialne opore Ljubljancev so pokazale, da so sosedje relativno pomemben vir materialne opore (Kogovšek in drugi 2003, 195). Analiza korelacij med neodvisnimi in izvedenimi odvisnimi spremenljivkami je pokazala, da med neodvisno spremenljivko geografska oddaljenost in izvedenimi odvisnimi spremenljivkami druženje, informacijska opora, emocionalna opora in materialna opora obstajajo srednje močne negativne korelacije. Te korelacije pomenijo naslednje: večja kot je geografska oddaljenost, manjša je stopnja druženja, informacijske opore, emocionalne opore in materialne opore (Brank Oražem 2010, 47).

Za nudenje materialne pomoči pa je pomembna tudi pogostost kontaktov, ki so z alterji, ki nudijo materialno pomoč pogostejši kot pa z ostalimi alterji.

Zgornje hipoteze potrdi primerjava sestave omrežja glede na nudenje materialne ali ostalih vrst socialne pomoči. Statistično značilno

materialno oporo v večji meri kot pri ostalih pomočeh nudijo starši, ostali sorodniki in sosedje. Prijatelji so sicer največji vir materialne pomoči glede na sestavo omrežja (skoraj 40 %), vendar pa so statistično značilno bolj aktivirani kot ponudniki ostalih vrst socialne pomoči. Enako ugotavljata Norris in Tindale (v Kogovšek in drugi 2003, 186), da se posamezniki na pomoč prijateljev največkrat zanašajo pri vsakdanjih življenjskih skrbih in pri soočanju z večjimi življenjskimi krizami. Menita tudi, da lahko zaradi podobnih življenjskih okoliščin in vrednot prijatelji postanejo prav tako pomemben vir opore kot družinski člani. Tako se posamezniki pri nujenju materialne kot nematerialne opore pogosteje obrnejo na prijatelja kot na družinske člane. Gottlieb (v Kogovšek in drugi 2003, 186) je v raziskavi pokazal, da si prijatelji v ZDA nudijo medsebojno oporo skozi celotno življenjsko obdobje. Dremljeva (2003, 167) je ugotovila, da so prijatelji glavni partnerji pri druženju, da so na prvem mestu še pri manjši in večji materialni opori in da so pomemben vir opore še pri emocionalni opori, finančni opori in v primeru bolezni.

Odnos ega z alterji, ki nudijo materialno oporo, se razlikuje od odnosa do alterjev, ki nudijo ostale vrste socialne pomoči; predvsem je to razvidno iz dolžine poznanstva, spola, geografske oddaljenosti in pogostosti kontaktov.

LITERATURA

1. Bitenc, Katarina. 2003. *Socialna omrežja uporabnikov alarmnega sistema*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
2. Bojnec, Bojan. 2009. *Druženje kot oblika socialne opore*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
3. Brank Oražem, Darja. 2010. *Socialna opora med brati in sestrami*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
4. Bras, Katja. 2009. *Družinska omrežja kot socialna opora*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
5. Castells, Manuel. 1996: *The rise of the network society*. Cambridge, Oxford: Blackwell Publishers.
6. Čeplak, Maja. 2011. *Emocionalna opora v družini*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
7. Cuder, Saša. 2002: *Družbeno-prostorske implikacije informatizacije*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede
8. Dremelj, Polona. 2003. Sorodstvene vezi kot vir socialne opore posameznikov. *Družboslovne razprave* 19 (43): 149–170.
9. Drobnič, Janja. 2009. *Medgeneracijska opora v ruralnem in urbanem okolju*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
10. Ferligoj, Anuška. 1996. Uvod v okroglo mizo Analiza družbenih omrežij. V *Slovenska država, družba in javnost*, ur. Anton Kramberger, 27– 29. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
11. Gams, Matjaž. 1998. Informacijska družba za Slovenijo. V *Informacijska družba*, zbornik konference, 1–4. Ljubljana: Institut Jožef Stefan.

12. Hlebec, Valentina. 1992. *Merjenje v analizi omrežij*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
13. --- in Srna Mandič. 2005. Socialno omrežje kot okvir upravljanja s kakovostjo življenja in spremembe v Sloveniji med letoma 1982 in 2002. *Družboslovne razprave* 21 (49): 263–285.
14. Hlebec, Valentina in Tina Kogovšek. 2006. *Merjenje socialnih omrežij*. Ljubljana: Študentska založba
15. Hren, Mateja. 2011. *Prijatelji kot vir socialne opore*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
16. Iglič, Hajdeja, 1989. *Socialne mikrostrukture: sorodstvena in tradicionalna orientacija v iskanju socialne opore*. Ljubljana: RSS.
17. --- 1988a. *Analiza socialnih mrež: prikaz osnovnih značilnosti socialnih mrež Jugoslovanov*. Ljubljana: Inštitut za sociologijo pri Univerzi.
18. --- 1988b. Ego-centrične socialne mreže. *Družboslovne razprave* 5 (6): 82–93.
19. --- 2004. Tri ravni socialnega kapitala v Sloveniji. V *S Slovenkami in Slovenci na štiri oči*, ur. B. Malnar in I. Bernik, 155–174.
20. Kahn, R.L, in Toni C. Antonucci. 1980. Convoys over the life course: attachment, roles and social support. V *Life-Span Development and Behaviour*, ur. P.B. Baltes in O. G. Brim, 10–151. New York: Academic Press.
21. Kogovšek, Tina. 2001. *Ocenjevanje zanesljivosti in veljavnosti merjenja značilnosti egocentričnih socialnih omrežij*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
22. ---, Valentina Hlebec, Polona Dremelj in Anuška Ferligoj. 2003. Omrežja socialne opore Ljubljančanov. *Družboslovne razprave* 29 (43): 183–204.

23. Nagode, Mateja, Polona Dremelj in Valentina Hlebec. 2006. Ponudniki socialne opore starostnikom v ruralnem in urbanem okolju. *Teorija in praksa* 43 (5–6): 814–827.
24. Novak, Mojca. 2003. Omrežja socialne opore prebivalstva Slovenije: uvodni razmislek. *Družboslovne razprave* 19 (43): 99–101.
25. --- in Polona Glavan. 2004. *Omrežja socialne opore prebivalstva Slovenije*. Ljubljana: Inštitut Republike Slovenije za socialno varstvo.
26. Oblak, Tanja. 2000. Mitske podobe o "Življenju na mreži": Od poljubnih identitet do izgubljenih skupnosti v kibernetnem prostoru. *Teorija in praksa* 37 (6): 1052–1086.
27. Omerzu, Tanja. 2009. *Socialna opora bolnikov na internetu*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
28. Orsag, Ina. 2009. *Spol kot determinanta socialne opore*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
29. Pintar, Špela. 2009. *Informacijska opora v hierarhičnem pristopu merjenja egocentričnih omrežij*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
30. Rogelj, Tanja, Mirjana Ule in Valentina Hlebec. 2004. Socialna opora med dijaki glede na njihov individualni položaj v strukturi popolnega omrežja v razredu. *Družboslovne razprave* 20 (45): 13–32.
31. Vaux, Anthony. 1988. *Social support: Theory, Research, and Intervention*. New York: Praeger.
32. Vehovar, Vasja, ur., Zenel Batagelj, Marjan Jarkovič, Tomaž Kalin, Davor Kozmus, Anton Kramberger in Rok Kraševac. 1998. *Internet v Sloveniji*. Izola: Desk.
33. Wasserman, Stanley in Katherine Faust. 2009. *Social Network Analysis: Methods and Applications*. New York: Cambridge University Press.

34. Zemljič, Barbara in Valentina Hlebec. 2001. Zanesljivost mer središčnosti in pomembnosti v socialnih omrežjih. *Družboslovne razprave* 27 (37–38): 191–212.

PRILOGI

Priloga A: Anketni vprašalnik

SPLETNA ANKETA RIS 2001.

VPRAŠALNIK ZA OMREŽJA ZA 1. GENERATOR IMEN

2. N01A

Pred Vami je sklop vprašanj o Vaših odnosih z drugimi ljudmi.

Najprej pa nas zanima, kakšne volje ste trenutno, dobre ali slabe?

Na lestvici od -5 (zelo slabe) do 5 (zelo dobre) označite, kakšne volje ste.

-5 zelo slabe volje	-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4	5 zelo dobre volje
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11

3. N01B

Pred Vami je sklop vprašanj o Vaših odnosih z drugimi ljudmi.

Najprej pa nas zanima, kakšne volje ste trenutno, dobre ali slabe?

Na lestvici od -5 (zelo slabe) do 5 (zelo dobre) označite, kakšne volje ste.

-5 zelo slabe volje	-4	-3	-2	-1	1	2	3	4	5 zelo dobre volje
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

4. N01C

Pred Vami je sklop vprašanj o Vaših odnosih z drugimi ljudmi.

Najprej pa nas zanima, kakšne volje ste trenutno, dobre ali slabe?

1. dobre
2. slabe

5. N01C1

Kako dobre?

Ocenite na lestvici od 1 do 5, kjer 1 pomeni "dobre volje", 5 pa "zelo dobre volje".

1 dobre volje	2	3	4	5 zelo dobre volje
1	2	3	4	5

6. N01C2

Kako slabe?

Ocenite na lestvici od 1 do 5, kjer 1 pomeni "slabe volje", 5 pa "zelo slabe volje".

Le risposte possibile sono: 1

slabe volje -- 2 -- 3 -- 4 -- 5

zelo slabe volje -- .

1 slabe volje	2	3	4	5 zelo slabe volje
1	2	3	4	5

7. N02

Na dobro počutje vsakega človeka do neke mere vplivajo odnosi, ki jih ima z drugimi ljudmi. Z naslednjo skupino vprašanj bi Vas radi povprašali o ljudeh, ki so za Vas pomembni. To so lahko sorodniki, prijatelji, sodelavci, svetovalci, sosede in tako naprej. .

8. VO1

Najprej nam povejte, koliko ljudi osebno poznate. To pomeni, da ste z njimi že kdaj govorili in jih poznate po imenu.

Približno ocenite to število. .

.....

9. VO2

Prosimo, opišite, na kakšen način ste prišli do prejšnje ocene o številu ljudi, ki jih osebno poznate. .

.....

.....

.....

.....

.....

10. N03

Včasih si od drugih ljudi sposodite kakšno malenkost, na primer manjšo vsoto denarja, kakšno orodje, gospodinjski pripomoček ali prosite za pomoč pri manjših hišnih opravilih. Kdo so ljudje, ki jih običajno prosite za

to vrsto pomoči?

Prosimo, v spodnje kvadratke vpišite imena teh oseb. Navedete lahko toliko imen kot želite, pomembno pa je, da vsako osebo vpišete v svoj kvadrateg. Vrstni red navedenih oseb ni pomemben.

Oseba 1:	
Oseba 2:	
Oseba 3:	
Oseba 4:	
Oseba 5:	
Oseba 6:	
Oseba 7:	
Oseba 8:	
Oseba 9:	
Oseba 10:	
Oseba 11:	
Oseba 12:	
Oseba 13:	
Oseba 14:	
Oseba 15:	
Oseba 16:	
Oseba 17:	
Oseba 18:	
Oseba 19:	
Oseba 20:	
Oseba 21:	
Oseba 22:	
Oseba 23:	
Oseba 24:	
Oseba 25:	
Oseba 26:	
Oseba 27:	
Oseba 28:	
Oseba 29:	
Oseba 30:	

11. N51

Ali želite, da bi se lahko bolj zanesli na ljudi, ki ste jih navedli?

Le risposte possibile sono: sploh ne želim -- malo želim -- precej želim -- zelo želim -- .

1. sploh ne želim
2. malo želim
3. precej želim
4. zelo želim

12. N06

Ali želite, da bi imeli več oseb, na katere bi se lahko zanesli?

Le risposte possibile sono: sploh ne želim -- malo želim -- precej želim -- zelo želim -- .

1. sploh ne želim
2. malo želim
3. precej želim
4. zelo želim

13. N07

Zdaj bi Vas radi podrobneje povprašali o osebah, ki ste jih imenovali, in Vašem odnosu do njih. Postavili vam bomo nekaj vprašanj za vsako osebo, ki ste jo prej imenovali. .

14. A01

Naslednjih 11 vprašanj se nanaša na osebo, ki ste jo imenovali "____N0301". Kako pogosto ste v stiku s to osebo ...?

	vsak dan	nekajkrat na teden	nekajkrat na mesec	približno enkrat na mesec	nekajkrat na leto	enkrat na leto ali manj
osebno	1	2	3	4	5	6
po telefonu	1	2	3	4	5	6
po pošti	1	2	3	4	5	6
po internetu	1	2	3	4	5	6

15. N0901

Kako blizu se čutite tej osebi?

Ocenite na lestvici od 1 do 5, kjer 1 pomeni "ni blizu", 5 pa "zelo blizu".

1. 1 ni blizu
2. 2
3. 3
4. 4
5. 5 zelo blizu

16. N1001

Kako pomembna je ta oseba v Vašem življenju?

Ocenite na lestvici od 1 do 5, kjer 1 pomeni "ni pomembna", 5 pa "zelo

pomembna".

1. 1 ni pomembna
2. 2
3. 3
4. 4
5. 5 zelo pomembna

17. N1101

Kako pogosto Vas ta oseba spravi v slabo voljo?

1. nikoli
2. redko
3. včasih
4. pogosto

18. N1201

V kakšni vrsti odnosa ste s to osebo (na primer prijatelj, brat, sestra, sodelavec , itd.)?

Če je Vaš odnos s to osebo možno opisati na več načinov, lahko imenujete več teh vrst odnosa (na primer ista oseba je lahko hkrati sodelavec in prijatelj).

1. partner
2. oče ali mati
3. brat ali sestra
4. otrok
5. drug sorodnik
6. sodelavec
7. sočlan kakšne organizacije
8. sosed
9. prijatelj
10. svetovalec
11. drugo ... Opišite, kaj: a01x

19. N1301

Približno kako dolgo (v letih) poznate to osebo? .

.....

20. N1401

Kakšen je spol te osebe?

1. moški
2. ženski

21. N1501

Približno koliko let je stara ta oseba? Ali je približno Vaših let, mlajša ali starejša?

1. mlajša približno let a01xa
2. mojih let
3. starejša približno let a01xb

22. N1601

Približno kako daleč od Vas prebiva ta oseba, če bi se peljali z avtomobilom?

1. 0 minut
2. 15 minut ali manj
3. 15 do 30 minut
4. 30 do 60 minut
5. 1 uro ali več

23. N1701

Ali morda veste, kakšna je izobrazba te osebe?

1. nedokončana osnovna šola
2. dokončana osnovna šola
3. dokončana strokovna šola
4. dokončana srednja šola
5. višja ali visoka strokovna šola
6. visoka (univerzitetna) izobrazba
7. magisterij, specializacija, MBA
8. doktorat
9. šolanja še ni zaključil(a)

24. N1801

Ali je ta oseba ...?

1. poročena
2. ima izvenzakonskega partnerja(ko)
3. punco/fanta, s katero/im ne živi skupaj
4. samska
5. ovdovela

Priloga B: Statistična analiza

Independent Samples Test

	Levene's Test for Equality of Variances	t-test for Equality of Means							
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference
									Lower Upper
velikost omrežja	Equal variances assumed	2,775	,096	-1,291	965	,197	-,626	,485	-1,578 ,326
	Equal variances not assumed			-1,366	471,288	,173	-,626	,458	-1,526 ,274

Group Statistics

	socialna opora	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
How long do you know this person?	1	1424	14,10	11,330	,300
	2	4656	12,33	10,268	,150
gender	1	1625	1,51	,500	,012
	2	5226	1,55	,497	,007
Education of this person	1	1635	5,11	2,179	,054
	2	5275	5,31	2,188	,030
Marital status	1	1632	2,50	1,329	,033
	2	5273	2,57	1,294	,018
How far away lives this person (minutes of drive by car)	1	1645	2,44	1,252	,031
	2	5322	2,68	1,328	,018
Older for about... years	1	187	19,72	16,643	1,217
	2	520	20,16	18,297	,802
Younger for about... years	1	112	7,28	7,824	,739
	2	444	11,67	12,317	,585
Frequency of contacts in person	1	1653	2,29	1,249	,031
	2	5357	2,57	1,378	,019
Frequency of contacts via telephone	1	1538	2,65	1,323	,034
	2	4952	2,83	1,434	,020
How close do you feel to this person?	1	1659	3,67	1,174	,029
	2	5359	3,58	1,186	,016
How important is this person in your life?	1	1657	3,67	1,238	,030
	2	5358	3,57	1,238	,017

Group Statistics

	opora uporabnikov interneta	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
velikost omrežja	materialna opora	246	7,02	6,011	,383
	ostala opora	721	7,65	6,747	,251

Independent Samples Test

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
How long do you know this person?	Equal variances assumed	29,335	,000	5,551	6078	,000	1,770	,319	1,145	2,394
	Equal variances not assumed			5,269	2185,467	,000	1,770	,336	1,111	2,428
gender	Equal variances assumed	18,378	,000	-3,346	6849	,001	-,047	,014	-,075	-,020
	Equal variances not assumed			-3,335	2696,222	,001	-,047	,014	-,075	-,019
Education of this person	Equal variances assumed	,816	,366	-3,150	6908	,002	-,195	,062	-,316	-,074
	Equal variances not assumed			-3,157	2733,208	,002	-,195	,062	-,316	-,074

Marital status	Equal variances assumed	8,204	,004	- 1,912	6903	,056	-,071	,037	-,143	,002
	Equal variances not assumed			- 1,885	2657,697	,059	-,071	,037	-,144	,003
How far away lives this person (minutes of drive by car)	Equal variances assumed	20,132	,000	- 6,552	6965	,000	-,242	,037	-,315	-,170
	Equal variances not assumed			- 6,759	2878,914	,000	-,242	,036	-,313	-,172
Older for about... years	Equal variances assumed	3,569	,059	-,291	705	,771	-,443	1,524	- 3,436	2,550
	Equal variances not assumed			-,304	358,556	,761	-,443	1,458	- 3,310	2,424
Younger for about... years	Equal variances assumed	33,187	,000	- 3,596	554	,000	-4,394	1,222	- 6,795	- 1,994
	Equal variances not assumed			- 4,663	267,035	,000	-4,394	,942	- 6,250	- 2,539
Frequency of contacts in person	Equal variances assumed	44,351	,000	- 7,309	7008	,000	-,277	,038	-,352	-,203
	Equal variances not assumed			- 7,697	2994,973	,000	-,277	,036	-,348	-,207
Frequency of contacts	Equal variances assumed	12,353	,000	- 4,305	6488	,000	-,177	,041	-,258	-,096

via	Equal									
telephone	variances			-	2749,338	,000	-,177	,039	-,254	-,100
	not			4,491						
	assumed									
	Equal									
How close	variances	,150	,698	2,503	7016	,012	,083	,033	,018	,148
do you	assumed									
feel to	Equal									
this	variances			2,516	2784,411	,012	,083	,033	,018	,148
person?	not									
	assumed									
	Equal									
How	variances	,255	,614	2,941	7013	,003	,102	,035	,034	,171
important	assumed									
is this	Equal									
person in	variances			2,941	2757,141	,003	,102	,035	,034	,171
your life?	not									
	assumed									

Group Statistics

	opora uporabnikov interneta	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
n12_b_R_per Partner %	materialna opora	246	12,4304	19,83894	1,26488
	ostala opora	721	13,8213	20,94845	,78016
n12_c_R_per Father of mother %	materialna opora	246	18,6629	24,63461	1,57065
	ostala opora	721	13,3581	18,53546	,69030
n12_d_R_per Brother or sister %	materialna opora	246	8,2389	13,71392	,87437
	ostala opora	721	6,9649	13,51183	,50321
n12_e_R_per Child %	materialna opora	246	2,5284	8,85527	,56459
	ostala opora	721	2,8976	9,79946	,36495
n12_f_R_per Other relative %	materialna opora	246	10,4317	18,03485	1,14986
	ostala opora	721	7,5513	13,62634	,50747
n12_g_R_per Co-worker %	materialna opora	246	10,0871	17,98122	1,14644
	ostala opora	721	9,8884	16,89556	,62922
n12_h_R_per Co-member %	materialna opora	246	2,3925	11,26424	,71818
	ostala opora	721	3,6083	12,48452	,46495
n12_i_R_per Neighbor %	materialna opora	246	6,6025	13,93812	,88866
	ostala opora	721	3,8058	10,07691	,37528
n12_j_R_per Friend %	materialna opora	246	39,7105	32,39234	2,06526
	ostala opora	721	49,8769	31,89632	1,18788
n12_k_R_per Adviser %	materialna opora	246	3,2375	13,63803	,86953
	ostala opora	721	5,3660	16,37394	,60980
n12_l_R_per Other %	materialna opora	246	1,6929	8,07660	,51495
	ostala opora	721	1,6531	7,20909	,26848

Independent Samples Test

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
n12_b_R_p er Partner %	Equal variance s assume d	,937	,333	-,911	965	,362	-1,39094	1,52640	-4,38639	1,60451
	Equal variance s not assume d									
n12_c_R_pe r Father of mother %	Equal variance s assume d	12,773	,000	3,546	965	,000	5,30481	1,49585	2,36932	8,24030
	Equal variance s not assume d									
n12_d_R_p er Brother or sister %	Equal variance s assume d	1,962	,162	1,272	965	,204	1,27400	1,00149	-,69136	3,23935
	Equal variance s not assume d									

n12_e_R_p er Child %	Equal variance s assume d	1,091	,29 7	- 523	965	,601	-,36920	,70652	- 1,75569	1,0172 9
	Equal variance s not assume d			- 549	464,89 2	,583	-,36920	,67227	- 1,69027	,95187
n12_f_R_pe r Other relative %	Equal variance s assume d	13,54 9	,00 0	2,62 3	965	,009	2,88038	1,09796	,72572	5,0350 5
	Equal variance s not assume d			2,29 2	345,27 7	,023	2,88038	1,25686	,40831	5,3524 6
n12_g_R_p er Co- worker %	Equal variance s assume d	,402	,52 6	,157	965	,876	,19866	1,26836	- 2,29041	2,6877 2
	Equal variance s not assume d			,152	402,41 2	,879	,19866	1,30776	- 2,37225	2,7695 6
n12_h_R_p er Co- member %	Equal variance s assume d	5,818	,01 6	- 1,35 1	965	,177	-1,21585	,89981	- 2,98166	,54995
	Equal variance s not assume d			- 1,42 1	465,57 7	,156	-1,21585	,85555	- 2,89707	,46536

n12_i_R_peer Neighbor %	Equal variance	31,999	,000	3,387	965	,001	2,79670	,82582	1,17610	4,41730
	assumed									
	Equal variance			2,899	336,536	,004	2,79670	,96465	,89919	4,69421
n12_j_R_peer Friend %	s not assumed									
	Equal variance	,769	,381	4,300	965	,000	10,16641	2,36450	14,80657	5,52625
	assumed									
n12_k_R_peer Adviser %	Equal variance			-	418,338	-	-	-	-	-
	s not assumed			4,267		,000	10,16641	2,38251	14,84959	5,48322
	Equal variance	10,113	,002	1,833	965	,067	-2,12849	1,16106	-	,15000
n12_l_R_peer Other %	s assumed									
	Equal variance			-	503,786	,046	-2,12849	1,06204	-	-
	s not assumed			2,004					4,21507	,04191
	Equal variance	,053	,817	,072	965	,942	,03973	,54927	-	1,11764
	s assumed								1,03818	
	Equal variance			,068	386,582	,945	,03973	,58073	-	1,18152
	s not assumed								1,10206	